

Pražská vysoká škola psychosociálních studií

Specifika sociální práce v Javorníku a okolí

Radomíra Bednářová

vedoucí práce: Mgr. Radomír Juříčka

Praha 2012

Prague college of psychosocial studies

**Specific features of social work in Javorník and
its surroundings**

Radomíra Bednářová

The Diploma Thesis Work Supervisor: Mgr. Radomír
Juříčka

Praha 2012

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá specifickými sociálními pracemi v Javorníku a okolí. Hlavním cílem byla snaha objasnit, jaká je atmosféra a situace v Javorníku a okolí, kde se přistěhovala romská menšina. Bakalářská práce je členěna na teoretickou část a praktickou část. Teoretická část popisuje základní pojmy sociální práce, které se zaměřují na romskou menšinu. Zabývá se sociální exkluzí Romů a sociální inkluzí v Javorníku a okolí, nabízí metody sociální práce a poukazuje na potřeby romské menšiny a sociálně znevýhodněných, které by měly být zohledněny v sociální práci. Praktická část se zabývá charakteristikou lokalit v Javorníku a jeho okolí. Zaměřuje se na zkoumání situace z výpovědí odborníků a z analýzy dat získaných z dokumentů. Byl vypracován výzkum o aktuální situaci v této lokalitě a poukázání na možné varianty řešení.

Klíčová slova: sociální práce, sociální exkluze, sociální inkluze, metody sociální práce, sociální pracovník, národnostní menšina

Abstrakt

This project deals with specific features of social work in Javornik and its surroundings. The main goal was to analyse social situation in Javornik and its surroundings, and assess specific features of the region and social work. The whole project is divided into theoretical and practical part. The theoretical part defines basic terms regarding social work and describes social exclusion and inclusion and methods of social work. There are also issues focused on Roma minority. The practical part brings characteristics of Javornik localities and its surroundings. The main emphasis is put on social situation and its specific features in this socially unstable region. The research is concentrated on current situation at this place, and based on results of the research, there are possible solutions suggested.

Key words: social work, social exclusion, social inclusion, methods of social work, social worker, national minority, specific features of social work

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením
Mgr. Radomír Juříčka samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a
literaturu.

Dále prohlašuji, že odevzdaná písemná verze bakalářské práce a verze
elektronická jsou totožné.

.....

Radomíra Bednářová

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce Mgr. Radomíru Juříčkovi za cenné rady, náměty a vedení při vypracovávání bakalářské práce.

Radomíra Bednářová

OBSAH

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 SOCIÁLNÍ EXKLUZE	11
2 SOCIÁLNÍ INKLUZE	13
2.1 Opatření k sociální inkluzi.....	14
3 SOCIÁLNÍ PRÁCE	16
4 METODY SOCIÁLNÍ PRÁCE	18
4.1 Případová práce.....	19
4.2 Sociální poradenství	20
4.3 Krizová intervence	21
4.4 Mediace	22
4.5 Skupinová práce.....	23
4.6 Streetwork.....	23
4.7 Komunitní sociální práce.....	24
4.8 Sociální služby	24
5 SOCIÁLNÍ PRACOVNÍK	26
6 PROBLEMATIKA NÁRODNOSTNÍCH MENŠIN.....	29
6.1 Sociální exkluze a sociální inkluze menšin	29
6.2 Romská menšina	32
6.3 Specifika sociální práce s Romy	34
6.4 Sociální práce s Romy v praxi	35
6.4.1 Vzdělávání	36
6.4.2 Bydlení	37
6.4.3 Pracovní možnosti pro romské etnikum.....	38
PRAKTICKÁ ČÁST	40
7 CÍLE, HYPOTÉZY	40
8 ETICKÉ ASPEKTY VÝZKUMU	41
9 SEBEREFLEXE VÝZKUMNÍKA	42
10 METODOLOGIE VÝZKUMU	43
10.1 Sledované parametry	44
10.2 Sběr dat z dokumentů	45
10.3 Strukturované rozhovory	45

11	VÝZKUMNÝ SOUBOR.....	47
12	ROZHOVORY.....	48
12.1	Ředitel Občanského sdružení ESTER	48
12.2	Ředitel Základní školy Javorník.....	49
12.3	Odborník z Agentury pro sociální začleňování.....	52
12.4	Krajská koordinátorka pro menšiny, Olomoucký kraj	56
12.5	Odborník Centra podpory inkluzivního vzdělávání (projekt MŠMT)	59
13	ANALÝZA ZÍSKANÝCH DAT	62
13.1	Pokrytí lokalit působením neziskových subjektů	63
13.2	Dynamika utváření vyloučených lokalit	64
13.3	Zaměstnanost.....	64
13.4	Mechanismy sociálního vyloučení	65
13.5	Vzdělání	66
13.6	Bydlení v osobním vlastnictví.....	67
13.7	Současná situace	68
13.8	Sociální bydlení.....	68
14	SHRNUTÍ, INTERPRETACE.....	69
15	NÁVRHY A DOPORUČENÍ.....	71
	ZÁVĚR.....	73
	SEZNAM LITERATURY.....	75
	INTERNETOVÉ ZDROJE.....	79
	SEZNAM PŘÍLOH	81
	Příloha č. 1	82
	Otázky pro rozhovor.....	82
	Příloha č. 2	84
	Novinové články	84
	Příloha č. 3	87
	Grafy.....	87

ÚVOD

Téma své bakalářské práce jsem si vybrala na základě poskytnutých informací o složité sociální situaci v okrese Jeseník, především v lokalitě Javorníku a okolí. Je tam dlouhodobě vysoká nezaměstnanost, která patří k nejvyšším v celém státě. Do regionu se stěhují sociálně znevýhodnění lidé, především Romové a také cizinci. Region je pro ně přitažlivý levným bydlením v odlehlých pohraničních domech, i když jsou většinou z hygienického hlediska zcela nevyhovující. V regionu je nejvyšší nezaměstnanost z celé České republiky. Není zde dostatek pracovních příležitostí. Roste sociální napětí mezi majoritou a minoritou. Proto jsem se rozhodla zjistit, jaká je současná situace, možnosti pro kvalitní život všech lidí bez rozdílu pleti, jazyku a vyznání. Zajímalo mě, jestli i v tomto regionu mohou vypuknout nepokoje, jako v jiných mediálně známých lokalitách na našem území a jestli se na tomto území připravují strategie, jak tomu předejít. Také mě zajímalo, jestli zde působí organizace, které se o sociálně znevýhodněné (tedy i Romy) starají, jak je posuzována kvalita jejich práce a jak spolupracují.

Zajímala mne specifika sociální práce v regionu, tedy čím se odlišuje od jiných regionů. Zkoumala jsem, zda jsou pro tento sociálně ohrožený region vypracovány speciální programy, které by tato specifika reflektovaly a pracovaly s nimi.

Situaci v regionu považuji za vážnou, hned na počátku své bakalářské práce jsem měla dostatek signálů o její složitosti.

Svou bakalářskou práci jsem rozčlenila na teoretickou a praktickou část. V teoretické části se zabývám základními pojmy, které se týkají sociální práce a které by se mohly být užitečné pro mou práci. Zaměřila jsem se na jejich uplatnění v těchto specifických podmínkách v Javorníku a okolí a na specifickou sociální práci s obyvateli regionu, především s Romy. Zároveň jsem považovala za důležité zabývat se sociální inkluzí a sociální exkluzí, které se rovněž týkají uvedeného regionu. Z výše uvedených důvodů jsem se zabývala romskou menšinou. Pro praktickou část jsem sesbírala informace o

kraji od erudovaných odborníků na tento region, kteří se snaží situaci řešit, a zároveň jsem sesbírala dokumenty, které popisují způsob práce a evidují situaci v okrese Jeseník.

TEORETICKÁ ČÁST

1 SOCIÁLNÍ EXKLUZE

Sociální exkluze je vyloučení jedince či skupiny ze společenství. Podle Mareše se nejdříve pojem omezoval na sociálně chudé jedince, ale dnes se pozornost soustřeďuje na skupinky i jednotlivce vyloučené z hlavního proudu společnosti obecně, což nemusí být jen chudí lidé. Sledují se nerovnosti založené na etnickém, kulturním nebo náboženském základu. Hlavními faktory, které přispívají k exkluzi, je odmítnutí majoritní společnosti začlenit jedince nebo skupiny, které majorita vědomě odmítá na základě jejich kulturní, náboženské či jiné odlišnosti. Odmítnutí určitých jedinců nebo kolektivů začlenit se a jejich tendence vytvářet si vlastní uzavřené kulturně vymezené území, odmítnutí charakteristiky vylučovaných osob, jako jsou nízká úroveň jejich kapitálů (ekonomické, vzdělávání a sociální) nebo nekompatibilita jejich kapitálů s kapitálem většinové společnosti nebo svou úlohu hrají i strukturální faktory, které brání jedincům či kolektivům integrovat se (Srov. MAREŠ, 2008; MAREŠ a SIROVÁTKA, 2010).

Tomáš Sirovátka vysvětluje, že sociální exkluze je „*definována jako stav, kdy jedinec nebo kolektivita neparticipuje plně na ekonomickém, politickém a sociálním životě společnosti. Anebo kdy jejich přístup k příjmu a ostatním zdrojům jim neumožňuje dosáhnout životní standard, který je považován ve společnosti, níž žijí, za přijatelný, a dosáhnout i té míry participace na životě společnosti, která je v ní pro její plnoprávné členy považována za žádoucí*“ (SIROVÁTKA, 2004, s. 19) a Matoušek píše, že sociální exkluze „*označuje komplexně podmíněnou nedostatečnou účast jednotlivce, skupiny nebo místního společenství na životě celé společnosti*“ (MATOUŠEK, 2003a, s. 217).

Podle Mareše je sociální exkluze proces, kdy dochází k vyčleňování jednotlivců či sociálních kolektivů ze společnosti, díky tomu nastane omezení jejich práv a povinností, které jsou v rámci kolektivu utvářeny. „*Mezi příčiny sociálního vyloučení se mohou zařadit i diskriminace obecně a diskriminace na*

trhu práce specificky, selhávání mechanismů inkluze a integrace, zamýšlené efekty sociální politiky a nesoulad mezi oprávněními a povinnostmi. Stejně jako chudoba, může být i sociální vyloučení přenášeno z generace na generaci v procesu sociální reprodukce. Sociální vyloučení dospělých může mít kořeny v jejich dětství“ (MAREŠ, 2006, s. 9).

2 SOCIÁLNÍ INKLUZE

Sociální inkluze neboli sociální soudržnost je jeden z ideálů sociální politiky, který se orientuje na spojení jednotlivců a vrstev ve společnosti, tedy je to opak k sociální exkluzi. V nynější době je sociální inkluze hojně zmiňovaný pojem v dokumentech Evropské unie, ve kterých je snaha vyrovnat rozdíly v bohatství mezi jednotlivými regiony EU (MATOUŠEK, 2003a). Evropská unie (2012) uvádí: „*sociální inkluze jako proces, kdy se zlepší přístup k práci, sociálnímu zabezpečení, základním službám (ve zdravotnictví, bydlení, atd.) a ve vzdělávání*“ (vlastní překlad autorky).

Tento proces se snaží formou podpory vrátit sociálně vyloučeného člověka do obvyklého života. Lidem, kteří jsou ohroženi chudobou a sociálním vyloučením, poskytuje možnost dosáhnout nebo získat příležitosti a zdroje nutných k jejich plné ekonomické, sociální a kulturní participaci na životě společnosti a radovat se z životního standardu, který je pokládán v dané společnosti, ve které žijí, za uspokojivý (HASALOVÁ, 2009).

V rámci sociální inkluze dochází ke zmírnění mnoha faktorů sociální exkluze v České republice, stejně jako k pozitivní změně v přístupu většinové společnosti k začlenění a pomoci vyloučených osob, ale také motivuje sociálně vyloučené jednotlivce k řešení sociálního začleňování. Důležitou dimenzi, mající klíčový význam, je začlenění na trhu práce, která slouží jako prevence chudoby, přispívá k zajištění v důchodovém věku, pomáhá jedinci podílet se na sociálním životě ve společnosti, přináší prestiž, pracovní zařazení a životní uspokojení. Další možností začleňování je zajištění dostupného a kvalitního bydlení. Lidé ohroženi sociálním vyloučením jsou ve spoustě případů obyvateli nevyhovujících prostorů v odlehlých lokalitách. Bydlení často vyžaduje finančně nákladné investice, které si jedinec ve své situaci nemůže dovolit, a navíc bývají součástí podobně vyloučených jedinců. K sociálnímu začlenění patří i dostupnost vzdělání, které naráží na kvalitní bydlení. Zejména se jedná o ztížený přístup dětí do škol. Děti z vyčleněných lokalit mají větší problémy se do škol dopravit, mají zablokovaný přístup ke kvalitnímu vzdělání, kvůli personálnímu nebo materiálnímu vybavení škol, v místě bydliště. Na jejich

nedostačující výsledky má vliv jejich kulturní a rodinné zázemí, nikoliv snížený intelekt. U sociálně vyloučených je třeba se pozastavit nad dostupností zdravotní péče a adekvátní podpoře příjmů (Srov. MAREŠ, 2008; MAREŠ a SIROVÁTKA, 2010).

2.1 Opatření k sociální inkluzi

Primárním mechanismem sociální inkluze je resocializace, respektive i odstraňování fyzických, sociálních a mentálních bariér mezi vylučovanými jedinci a majoritní společností (MAREŠ, 2003).

K zabránění sociální exkluze je třeba zajistit občanskou integraci v demokratickém systému, rozdělit síly na trhu práce tak, aby práce byla dostupná pro co nejvíce osob bez ohledu na jejich barvu, příslušnost a kulturu. V případě, že není dostatek kvalifikovaných lidí na určitou pozici, je nutné zajistit nezaměstnaným rekvalifikaci a vytvářet tak podmínky pro zvyšování jejich šancí na získání zaměstnání. Jako nástroj a řešení pro tvorbu míst jsou chráněné dílny, veřejně prospěšné práce a různé motivační programy pro nezaměstnané. Mladí lidé by měli být motivováni k hledání zaměstnání a ke snaze o ekonomickou nezávislost na rodičích nebo sociálních dávkách. Hlavně by se nemělo zapomínat na začleňování již od raného dětství. Už od dětství si děti osvojují potřebné návyky, postoje a vzorce chování svého okolí, které je určitým způsobem tvaruje. Děti si vytvářejí své vzory, které pak ctí a vzhlíží k nim. V případě, že jejich blízcí nemají důvěru k institucím majoritní společnosti, tak i to jim ukazuje, kam patří a vylučuje z většinové společnosti. Na jejich vývoj má vliv úroveň jejich aspirací a také zdravotní stav. Jestliže, jsou omezovány v těchto směrech, dostávají se na okraj společnosti. (Srov. MAREŠ, 2006; HASALOVÁ, 2009).

Vzdělávání a jeho dostupnost všem lidem dává možnost začlenit se, získat lepší zaměstnání, stálý plat, bydlení a zabezpečit své blízké, zajistit si více informací, potkávat se s dalšími jedinci, dovolit si trávení volného času sportem, koníčky... Pokud si jedinec rozšiřuje obzory, poznává nové lidi a sbírá tak nové informace, může obohatit sebe ale i ostatní. Jinou skupinou jsou pak inkluzivní strategie mířené na skupiny, které jsou v jedné nebo více sférách

života diskriminované, handicapované a marginalizované nebo jsou v situaci, kdy plné začlenění z těchto důvodů je problémové (Srov. MAREŠ, 2006).

K integraci Romů do české společnosti přispívá vzdělání a zaměstnanost, podpora ekonomické soběstačnosti v rámci spravedlnosti a odpovědnosti za svůj život.

3 SOCIÁLNÍ PRÁCE

Podle slovníku sociální práce je možné definovat sociální práci jako „*společenskovědní disciplínu i oblast praktické činnosti, jejichž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů. Sociální práce se opírá o rámec společenské solidarity, jednak o ideál naplňování, zmírňování individuálního lidského potenciálu*“ (MATOUŠEK, 2003b, s. 213).

Sociální práce má institucionální základ, jehož podstatou jsou: profese, soubor sociálních zákonů a předpisů, jimiž se definuje závazný rámec sociální politiky a mimo jiné i stanovy, provozní řády, zakládající listiny a organizační předpisy zařízení sociální péče, sociálních, zdravotních, pedagogických a jiných služeb, stanovující účel příslušného zařízení, organizační strukturu a pracovní náplň zaměstnanců (ŘEZNÍČEK, 1994).

Sociální práce poskytuje služby jednotlivcům, rodinám, skupinám i komunitám. Hlavním cílem sociální práce je pomoc klientům v omezení nebo v nejlepším případě odstranění problémů, popřípadě přispět ke zlepšení situace tam, kde je možná úprava sociálních podmínek. Pokud je klient v situaci, kdy potíže nelze odstranit, má pracovník udělat vše proto, aby se klient vyrovnal s nezměnitelnými problémy. V rámci sociální práce se pracovník snaží přispět praktickým působením a přímou prací s klientem ke zlepšení jeho prostředí. Důraz se klade na sociální interakci a její změnu. Sociální práce se zaměřuje na aktivity směřující k odstranění problému klienta na úrovni kurativní (odstranění faktorů, které problém způsobily) a rehabilitační (např. poskytování psychoterapeutické pomoci při akceptaci vlastní hluchoty), aktivity podporující rozvoj potenciálu klienta, kdy se jedná o rozvojové aktivity (namířeny na růst individuální nebo skupinové schopnosti) a o vzdělávací aktivity (snaha o zajištění veřejné informovanosti) a aktivity preventivního charakteru, které se snaží objevit, kontrolovat a eliminovat faktory, které mohou narušovat sociální fungování (ŘEZNÍČEK, 1994).

Sociální práce se opírá při práci s klientem o celou organizační síť, kterou zahrnují různé a státní a nestátní instituce a zařízení, pomáhající zlepšit životní

podmínky. Koncepce sociální politiky vymezuje způsob práce, kterou poskytuje instituce nebo sociální pracovník (ŘEZNÍČEK, 1994).

Na sociální práci může být nahlíženo jako na práci, kde se klade „*důraz na spolupráci klienta a jeho okolí, na vzájemnost ve vztahu praktik - klient, ke zvažování různých hledisek a hodnotových předpokladů v různých aspektech situace a k respektování klientova pochopení situace*“ (HAVRDOVÁ, 1999, s. 11).

Jsou názory, že pro sociální práci „*neexistují jednoznačné modely. Je chápána jako posilování jednotlivců, skupin a komunit, aby byli více schopni kontrolovat svou životní situaci cestou svépomoci a vlastních aktivit. Na konci 80. let a v průběhu 90. let se začaly prosazovat přístupy, které bývají označovány jako antidiskriminující (zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ) a antiopresivní (strukturální zvýhodnění určitých skupin, kterým jsou upírána některá práva a možnosti, které jsou běžně dostupné většinové části společnosti)*“ (PALACKÁ, 2011, s. 21).

Matoušek uvádí, že se jedná především o společenskovední disciplínu a mimo jiné i o praktickou činnost. Sociální práce je praktický obor, který pracuje s klienty. Sociální práce může být uskutečňována formou sociálních služeb (pobytové, centra denních služeb, nízkoprahová zařízení, poradny, noclehárny terapeutické komunity a dílny, intervenční centra, zařízení následné péče atd.) a na jejich provoz se přispívá z obcí a komunit, nevládních organizací.

4 METODY SOCIÁLNÍ PRÁCE

Slovník sociální práce objasňuje pojem metody sociální práce jako „*specifické postupy sociálních pracovníků definované cílem nebo cílovou skupinou. Cílovou skupinou může být jednatlivec, rodina, skupina a komunita*“ (MATOUŠEK, 2003b, s. 107).

Obecně je možné se setkat se třemi základními oblastmi těchto metod, kdy se sociální práce týká jen jedné osoby (individuální sociální práce, casework), sociální práce ve skupině, kde sociální pracovník řeší problémy v sociálním fungování jednotlivých osob nebo třetí oblast je komunitní sociální práce, kde je snaha pochopit potřeby komunity a hledají se východiska, jak tyto potřeby uspokojit (JANOUSHKOVÁ, 2007).

Metody, které se týkají teoretického a praktického cíle v sociální práci jsou zaměřeny na podporu klientů. Každý klient má svoje určité potřeby a problémy, které mu brání ve svobodném uvažování, chování a rozhodování. Sociálními metodami by měla být dána možnost klientovi zbavit se jeho těžkostí nebo je zmírnit na hranici zvládnutí. Každý klient má svoje specifické požadavky, a tak v rámci sociální práce se snaží pracovníci klientovi nalézt vhodné služby, poskytnout podporu a nabídnout možnosti pro zlepšení jeho kvality života. Situace klienta má mnoho podob od existenčních, zdravotních až po zákonodárné dimenze. Vhodné metody se zaměřují na jednotlivé sféry klienta a snaží se mu poskytnout řešení, které by v situaci pomohlo. Řešení mohou být ekonomické, sociologické, právní, zdravotnické, psychologické a jiné... Proto by dobrý sociální pracovník měl mít základy v jednotlivých odvětvích a mít kontakty na různé organizace, kde jim pomohou s řešením klientova problému (Srov. JANOUSHKOVÁ, 2007).

Podle cílové skupiny se dělí postupy na tři úrovně praxe. První je mikropraxe, kdy se jedná o aktivity pomáhající řešit problémy jednotlivcům. Druhá je mezzopraxe obsahující sociální práci s rodinami a skupinami a poslední, třetí skupinou, je makropraxe zaměřující se na zlepšování podmínek a situace v celé společnosti a změny sociálních problémů, které se řeší na úrovni komunit,

organizací, společnosti. Sociální pracovník pomáhá lidem stát se zodpovědnými a vede je k uvědomění, že jejich život ovlivňují sociální, ekonomické a politické podmínky (JANOUSHKOVÁ, 2007).

Metody sociální práce jsou postupy odborníků zaměřující se na cílový subjekt, kdy sociální pracovník pracuje s jednotlivcem, skupinou, komunitou. Koncentruje se na aktuální situaci, jako sociální znevýhodnění, na začátku života nebo na předvídatelné a nepředvídatelné události. Postupy odborníků jsou vázané i na relevantní vztahový kontext (rodina, organizace, vrstevnická skupina) a poslední oblastí jsou v případě potřeby i systémové vazby, které jsou na úrovni regionální, národní nebo nadnárodní sociální politiky (MATOUŠEK aj. 2003).

Cílem těchto specifických postupů je systém sociálního zabezpečení vystupující proti chudobě a sociálnímu vyloučení. Tento systém tvoří tři recipročně se doplňující podsystémy – sociální pojištění, státní sociální podpora a sociální péče (pomoc). V § 73 v zákoně o sociálním zabezpečení, č.100/1988 Sb., ve znění následujících předpisů, je sociální péče vysvětlena takto: *„Sociální péčí zajišťuje stát pomoc občanům, jejichž životní potřeby nejsou dostatečně zabezpečeny příjmy z pracovní činnosti, dávkami důchodového pojištění nebo nemocenského zabezpečení, popřípadě jinými příjmy, a občanům, kteří ji potřebují vzhledem ke svému zdravotnímu stavu nebo věku anebo kteří bez pomoci společnosti nemohou překonat obtížnou životní situaci nebo nepříznivé životní poměry“* (ZÁKON č.100/1988 Sb., 1988).

V našem státě jsou k dispozici sociální služby, které využívají různé metody sociální práce, mající snahu vyvážit rozdílnosti potřeb v různých situacích.

4.1 Případová práce

V individuální případové práci se sociální pracovník se věnuje jednomu klientovi. Tento postup je náročný na profesionální schopnosti a dispozice sociálního pracovníka, ale nevyžaduje specifickou úpravu a je možné využít pohodové rozhodování, pružnost i tvořivost. Odborník s klientem jedná tváří

v tvář. Díky tomuto postupu se klient může dostat z nepříznivé životní situace (Srov. MATOUŠEK aj. 2003; JANOUŠKOVÁ, 2007).

„Základem případové práce je pochopení jedince, ale také porozumění rodině, komunitě, společnosti, kultuře a znalost těch sociálně – zdravotnických služeb, které nabízejí možnost zbavit se nedůstojných životních podmínek“ (MATOUŠEK, 2003b, s. 67).

V případové práci pomáhá pracovník klientovi jako zprostředkovatel, pomocník a rádce. Sociální pracovník chodí do rodin, monitoruje podmínky a sociální situaci, snaží se nabídnout pomoc, pomáhá vyřizovat úřední záležitosti, dochází s klientem do státních institucí a školních zařízení a vyjednává podmínky, doučuje děti a tak podobně.

Při případové práci s Romy je třeba poskytovat psychickou podporu, vyjadřovat opravdový vstřícný zájem, mluvit konkrétně a nezobecňovat špatné zkušenosti. Při komunikaci se snažit vysvětlit jim jejich problém, ukázat cestu a podat dostatek informací, pomoci jim ventilovat jejich emoční projevy, poukazovat na pozitivní vzory v dané skupině a reflektovat vztahy mezi nimi a okolím (Srov. MATOUŠEK aj. 2003; ŠIŠKOVÁ, 2001; ŘÍČAN, 1998).

Vzhledem k tomu, že sociální pracovník většinou není romského původu, je třeba, aby při případové práci navázal důvěrný vztah s klientem, získal si jeho důvěru, aby již předem neměl klient strach a nevnímal ho jen jako odborníka, úřadující osobu, aby ho viděl jako pomocníka. Je vhodné vytvořit atmosféru přátelství, nepovyšovat se, dbát přiměřených reakcí a při komunikaci několikrát pomalu a zřetelně zopakovat důležité informace.

4. 2 Sociální poradenství

Poradenství je založeno na spolupráci mezi klientem a odborníkem, kdy klient si sám vyhledá poradenství za účelem získání informací, překonání toho, co mu překáží v dosažení cíle. Sociální pracovník pomocí rad, návodů, nápadů a námětů ukazuje klientovi možnosti, které vedou k uskutečnění jeho cílů. Jedná se o dialog, kdy se pracovník po domluvě věnuje pouze jednomu klientovi. Jak

autor popisuje „*k tomu se hodí mít vypracovaný bohatý zásobník rad a návodů, ale umět z něho čerpat je vždy věcí tvořivosti a momentální spolupráce s klientem. Pracovník klientovi pomáhá najít nejužitečnější cesty, přičemž posuzovatelem užitečnosti zůstává klient sám*“ (ÚLEHLA, 1999, s. 37).

Mezi odborné sociální poradenství patří „*občanské, manželské a rodinné poradny, sociální práci s osobami společensky nepřizpůsobenými, poradny pro oběti trestných činů a domácího násilí, sociálně právní poradenství pro osoby se zdravotním postižením a seniory.*“ Služby by se měly poskytovat bez poplatku a měly by se soustředit na poradenství, zprostředkování kontaktu s ostatními lidmi a okolím, terapeutickou pomoc a informovat, jak se domoci práv a zájmů klienta (MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, 2012).

Poradenství pro menšiny se převážně zaměřují na problematiku nezaměstnanosti, vyrovnání se se ztrátou bydlení a nárůstem dluhů atd. Tyto poradenské služby poskytují převážně nestátní a neziskové organizace jako Nadace Člověk v tísni, která v rámci svého terénního programu nabízí doučování dětí v rodinách. Obce však jejich činnost zatím nepovažují za přínosnou, a tak se ve službách tohoto typu příliš neangažují. Na druhou stranu obecní úřady zaměstnávají romské poradce, bohužel jejich role není zcela specifikována, takže jejich úspěšnost a užitečný přínos se na různých místech se liší (Srov. MATOUŠEK aj. 2003; ŘÍČAN, 1998).

4.3 Krizová intervence

Krizová intervence je specializovaná pomoc, která je určena pro lidi nacházející se v krizi. Krize je podle Matouška: „*krisis - pochází z řečtiny a značilo soudní proces, v němž vrcholí spor a dochází k rozsudku, k rozhodnutí. Dochází k obratu – k lepšímu, či k horšímu. Obecně krize značí vyvrcholení nějakého děje směřujícího k nutné a neodkladné změně (obratu, katastrofě)*“ (MATOUŠEK aj. 2003, s. 119). Krizová intervence je poskytována hlavně službami sociální prevence. Jedná se například o telefonickou krizovou pomoc, krizovou pomoc nebo intervenční centrum, kde je služba „*poskytována na přechodnou dobu osobám, které se nacházejí v situaci ohrožení zdraví nebo*

života nebo v jiné obtížné životní situaci, kterou přechodně nemohou řešit vlastními silami“ (ZÁKON č. 108/2006, Sb., 2007).

Úlehla nazývá krizovou situací stav, kdy klient prožívá hlubokou bezvýchodnost, nemohoucnost a bezmocnost. Vše může vygradovat do stavu napětí, úzkosti, bezradnosti a chaosu. Úkolem pracovníka je dopracovat se ke klientově objednavce a dojednat zakázku (ÚLEHLA, 1999). Je třeba klientovi dodávat odvahy, otevřít mu oči a rozšířit jeho obzory, aby si uvědomil, že je mnoho cest, jak se z krize dostat a co pro to udělat. Důležité je klienta ocenit a povzbudit, být s ním a uznat, že jeho situace je těžká.

4.4 Mediace

Mediace je alternativní metoda, která se zaměřuje na vyjednávání podmínek při různých sporech a tím se přispívá ke snižování překážek při vzájemném dorozumívání a napomáhá se sociálnímu sblížení lidí. Hlavním prostředníkem je mediátor, dojednávající mimosoudní vyjednávání (MATOUŠEK aj. 2003). Mediátor se snaží dosáhnout řešení konfliktu hladkou cestou a za přítomnosti všech stran, kterých se konflikt týká. Předpokládá se, že mediátor bude mít dobré komunikační schopnosti, bude umět naslouchat a bude schopen pomoci stranám definovat své potřeby, najít takové řešení, aby obě strany přijaly vzájemný kompromis (Srov. JANOUŠKOVÁ, 2007; MATOUŠEK aj. 2003).

Mediace se hojně uplatňuje u romské menšiny v oblasti kriminality. Autoři se domnívají, že je třeba přihlédnout k nepříznivým podmínkám, ve kterých Romové žijí. Romové se dopouštějí trestných činů z neznalosti zákona, nezaměstnatelnosti (upřednostňuje se majoritní společnost), ale také z důvodu uznání ve skupině, okradením „gádže“. Tak to je především u mladistvých. Potíže jsou i ze strany majority, kde převládají rasistické tendence, diskriminace (skrytá i otevřená) a nejsou na ně brány takové ohledy a sympatie orgánů činných v trestním řízení, které jsou spíše ve prospěch majority (Srov. SOCIOKLUB, 1999; ŘÍČAN, 1998).

4.5 Skupinová práce

V případě romské menšiny a sociálně znevýhodněných osob jsou k dispozici různá sdružení pro volnočasové a vzdělávací aktivity dětí a mládeže, kde klientům poskytují poradenství, doučování, speciálně pedagogické a psychologické služby a snaží se zlepšit možnosti ke vzdělání dětí se sociálním znevýhodněním a se speciálními vzdělávacími potřebami.

Skupinová práce je prostor, kde se setkávají odborníci (sociální pracovníci aj.) na jednom místě v jednom čase s klienty. Skupinová práce může být obohacující pro všechny zúčastněné a může mít různé formy. Jak se například popisuje v kapitole od Navrátila „Projekt komunitního bydlení“ v Brně. Projekt podporoval zapojení romské komunity do řešení vlastního bydlení. Jednalo se o rekonstrukci domu, který si Romové pod odborným dohledem opravili a aktivně spolupracovali při rekonstrukci svého bytu. Někteří si tak narovnávali dosavadní bezprávní vztah nájemníků vůči nájemci. Mohli se zbavit dluhů (odpracovali si je) a zároveň byli zaměstnáni. Upravil se jejich uživatelský vztah k majiteli domu a posílila se odpovědnost vůči majetku (SIROVÁTKA, 2002).

4.6 Streetwork

Matoušek objasňuje streetwork jako „*pouliční sociální práci je službou, která jde za cílovou skupinou tam, kde se nalézá, případně tam, kde dochází k sociálním konfliktům. I tato služba, která preferuje přirozené prostředí svých klientů má před sebou možnosti dalšího rozšiřování. Významná je hlavně v sociálně vyloučených lokalitách*“ (MATOUŠEK aj. 2007, s. 175).

Pracovník, který poskytuje své služby v nejproblémovějších romských komunitách, musí mít svou strategii nastavenou tak, aby byl dobrým „expertem“, „vůdcem“ a „spojencem“, ať dochází do rizikové skupiny lidí (nebo ohrožené mládeže), pracuje přímo s nimi, monitoruje prostor, kde se jednotlivé skupiny nachází nebo se věnuje nepřímé práci jako je vymýšlení projektů, zlepšování podmínek pro rizikové skupiny atd. mimo terén (Srov.

MATOUŠEK aj. 2003; MATOUŠEK a MATOUŠKOVÁ, 2011; SIROVÁTKA, 2002).

Streetwork u romské komunity je směřován na praktické cíle, změnu životních okolností a zvyklostí obyvatel ghett a přitom se snaží posílit důvěru a toleranci mezi většinou a menšinou tím, že klienty motivují k tomu, aby si našli své místo ve společnosti (SIROVÁTKA, 2002).

4.7 Komunitní sociální práce

Jedná se o společenství osob, které „*usiluje o zlepšení porozumění potřebám komunity a hledá cesty, jak tyto potřeby uspokojit. Na této úrovni může sociální pracovník iniciovat sociální změnu*“ (JANOŮŠKOVÁ, 2007, s. 17). „*Tato metoda se snaží aktivizovat lidi, aby se sami dále snažili o řešení problému, ať už se týká sociálních služeb, vzdělávání, životního prostředí, národnostních menšin atd.*“ (PALACKÁ, 2011, s. 26).

„*Cílem komunitní práce bývá nejčastěji ovlivňování sociálních změn v určité lokalitě nebo organizaci, utvářením žádoucích vztahů mezi skupinami existujícími v dané komunitě, a to nejlépe tak, aby sami členové této komunity tyto změny žádali a uskutečňovali*“ (SOTONIAKOVÁ, 2005, s. 54).

Komunitní práce je způsob práce i s vyloučenou romskou menšinou. Bohužel je opomíjenou formou. Pro efektivnější práci s Romy by měla být v lokalitách rozšířena. Komunitní práce klade metoda, která je citlivá k etnickým specifikům, tradicím, zvyklostem a rodinným vztahům Romů. Je však třeba získat dotace (nejlépe z evropských fondů), vytvořit systém, který by kvalitně vzdělával a připravoval pracovníky působící v sociální oblasti, zajistil kvalitní metodiky pro kraje a obce v procesu přípravy a uskutečnění plánů rozvoje sociálních služeb. (KOCÁB, 2010).

4.8 Sociální služby

Sociální služby jsou služby, jejichž cílem je zvednout kvalitu života klienta a popřípadě ochránit zájmy společnosti. Služby jsou dlouhodobé i krátkodobé (MATOUŠEK, 2003a).

Podle zákona je „sociální službou činnost nebo soubor činností podle zákona zajišťujících pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení“ (Zákon č. 108/2006 Sb., 2007). Sociální práce zahrnuje služby, tedy sociální služby, kdy sociální pracovníci nabízí klientům dávky nebo služby k uspokojení jejich potřeb. Sociální služby mohou využívat osoby nacházející se v těžké životní situaci nebo v situaci, která by mohla vést sociálnímu vyčlenění. Podle zákona může být poskytovatelem územní samosprávný celek a jím zřízená fyzická nebo právnická osoba nebo ministerstvo a jím zřízené organizační složky státu (Zákon č. 108/2006 Sb., 2007). Sociální služby jsou zpoplatněny plně nebo částečně nebo existují služby, které jsou pro klienta zcela zdarma (Srov. MATOUŠEK aj. 2003; JANOUŠKOVÁ, 2007).

Na sociální službu má nárok každý, kdo v rámci sociálního státu je povinně pojištěn v případě sociální události, o které se předpokládá, že je vlastními silami nezvládně. Dobrovolně se občan může připojistit nebo může být připojištěn svým zaměstnavatelem. V případě, že se jedinec ocitne ve finančním nedostatku, poskytují se mu dávky v situacích, na které se nepojišťoval, ale zákonodárce o nich soudí, že je pomoc z veřejných rozpočtů žádoucí a nutná. Sociální služby jsou součástí sociálního zabezpečení a chrání jedince tím, že v jeho prospěch něco konají. Stát se stává garantem dodržování základních lidských práv, formou pravidelné kontroly a udělování licencí veřejnoprávním nebo soukromoprávním institucím. Tím je zajištěna kvalita služeb (Srov. MATOUŠEK 2007; JANOUŠKOVÁ, 2007).

5 SOCIÁLNÍ PRACOVNÍK

Sociální pracovník pracuje v oboru sociální práce, kde se v současné době jeho povolání profesionalizovalo. Podmínkou profesionalizace je propracovaný systém vzdělávání sociálních pracovníků. Profesionalizací dostali sociální pracovníci větší kvalifikaci pro pomoc klientům a pro výkon své profese. Svě vzdělání si mohou získat nebo doplnit v oboru sociální práce na vyšších odborných školách a univerzitách. Kromě úspěšně zvládnutého vzdělání musí sociální pracovník v rámci svého povolání dodržovat Etický kodex sociálního pracovníka a být členem profesní společnosti (Srov. JANOUŠKOVÁ, 2007; MATOUŠEK aj. 2003).

Sociální pracovníci jsou zaměstnáváni sociálními subjekty, aby realizovali jejich sociální cíle, programy, plány či projekty, což znamená, aby poskytovali klientům předměty, jako jsou dávky nebo služby k uspokojování klientových sociálních potřeb. Sociální pracovníci vykonávají při své profesionální činnosti spoustu rolí, které se vzájemně propojují. Podle Řezníčka existuje několik typů v praxi, které se však navzájem prolínají podle požadované pracovní náplně, charakteru zařízení, stylu vedení organizace, cílů a prostředků jejího programu atd. Přesto je vhodné si uvědomit s jakými klienty a jejich problémy sociální pracovník pracuje (Srov. MATOUŠEK aj. 2001, s. 179; NAVRÁTIL, 2001; ŘEZNÍČEK, 1994).

Pracovní pozici sociálního pracovníka je možné s ohledem na náplň práce rozdělit na pečovatele nebo poskytovatele služeb, který pomáhá v klientově domácnosti nebo v pobytovém zařízení a pracuje pro klienty tak, aby jim pomohl v denním životě, kde vzhledem k sociálnímu nebo zdravotnímu handicapu si sami nezvládnou vykonávat důležité činnosti. Pro klienty, kteří potřebují získat kontakt s potřebnými sociálními zařízeními nebo jinými zdroji pomoci nebo potřebují stanovit hierarchii potřeb služeb podle jejich naléhavosti nebo pomoci při vyjednávání a zařizování s různými institucemi, je pro ně k dispozici zprostředkovatel služeb. Takový sociální pracovník zastává funkci koordinátora, obhájce a informátora. Naopak sociální pracovník cvičitel (učitel) sociální adaptace, který pomáhá modifikovat klientům jejich chování,

aby mohli řešit své problémy. Poradce a terapeut pomáhá klientům vytvořit si náhled na jejich citovou stránku, postoje a způsoby jednání se zaměřením na jejich osobní růst či přizpůsobivější chování. Doporučuje tak vhodné postupy a dělá výzkumy v praxi. Sociální pracovník manažer pracovní náplně v zařízení organizuje program v zařízeních a sleduje kvalitu služeb. V několika zařízeních současně se vyskytuje i personální manažer, který zajišťuje výuku, supervize a výcvik a jiné činnosti pro pracovníky zařízení. Vedoucí pracovník nebo ředitel zařízení, který zajišťuje provoz a služby, programy, plánování v sociálních zařízeních se nazývá sociálním pracovníkem administrátorem. A posledním člověkem angažujícím se při identifikaci a řešení širších společenských problémů je činitel sociálních změn (ŘEZNÍČEK, 1994).

Cílem činnosti sociálního pracovníka je napomáhat klientovi přímo řešit klientovu obtížnou životní situaci, ale na druhé straně je sociální pracovník „zástupcem“ státu, který reprezentuje hodnoty a normy společnosti, tedy vykonává sociální kontrolu. Sociální pracovník by měl vést dialog mezi tím, o co usiluje společnost ve svých normách a tím, jaké má klient požadavky. Sociální pracovník je spíše prostředníkem mezi normami společnosti a přesvědčením klienta (Srov. JANOUŠKOVÁ, 2007; ÚLEHLA, 1999).

Sociální pracovník by měl být člověkem laskavým, vstřícným, empatickým, který dá prostor klientovi a vyslechne ho. Domluví se s ním na jeho zakázce a bude nápomocný v rámci služeb, které vykonává. Sociální pracovník musí být asertivní.

Sociální pracovník pracující s Romy si je vědom toho, že při práci s Romy je třeba překonávat jazykovou bariéru. Romové mají potíže s vyjadřováním a chápáním v češtině. Sociální pracovník by měl mluvit jasně, zřetelně v krátkých jednoduchých větách, podstatné sdělení opakovat a kladením otázek si ověřovat porozumění sděleného. Užívat laskavý tón, nenadřazovat se a v hovoru dělat pauzy, aby klienti nebyli brzo unaveni. Komunikace by se měla týkat praktických sdělení (kde, co, jak zařídit, co udělat, kam jít apod.). Důležité jsou neverbálních projevy (oční kontakt, postoj, mimika v tváři). Podle Palacké se *„úspěch sociální komunikace posílí při zapojení rodiny, přičemž je nutné, aby přístup byl individuální, přizpůsobený každému jedinci,*

aby se hovořilo o dětech, aby byl respektován otec jako hlava rodiny, aby byl projevován skutečný zájem o sociální situaci. Romové jsou velmi citliví na své rodiny“ (PALACKÁ, 2011, s. 36). Kromě snahy překonat jazykovou bariéru je velmi důležité navázat kontakt a vytvořit zázemí důvěry. Romové jsou pohostinní a jsou rádi za své potomky, proto k navázání napomůže zdvořilé přivítání a podání ruky, ochutnání jimi přichystaného občerstvení, pohlázení a pochválení jejich děti (u Romů je důležitý fyzický kontakt). „Teprve potom sociální pracovník může v plné míře realizovat sociální práci. Je možné tedy konstatovat, že při zahájení sociální práce s Romy je nejdůležitější, nejdelší a nejnáročnější přípravná fáze – navazování kontaktů a získání důvěry“ (PALACKÁ, 2011. s. 37). Jejich uzavřenost a prvotní nedůvěra opět plyne z rasových předsudků a diskriminace, která se překonává navštěvováním rodiny a celé komunity a vytváří se prostor pro sociálního pracovníka a jeho práci.

6 PROBLEMATIKA NÁRODNOSTNÍCH MENŠIN

Menšiny lze definovat několika způsoby. Například podle Matouška jsou menšiny subkultury dnešní společnosti, jejichž představitelé se liší svými představami o důstojném životě a rozdílnou mírou příležitosti k naplňování těchto představ. Podle zákona č. 273/2001 Sb. tzv. menšinový zákon je národnostní menšinou společenství, které se odlišuje hlavně etnickým původem, kulturou, svým jazykem a tradicemi. Vytvářejí početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo (Srov. MATOUŠEK aj. 2001; ZÁKON č. 273/2001 Sb., 2001).

Menšina neboli minorita se může díky své tradici, kultuře, jazyku a původu dostávat ve většinové společnosti do nesnází. Její možnosti jsou omezené. Některé menšiny se svým jednáním a chováním snaží začlenit do majoritní společnosti, jiné však proti začlenění protestují a snaží se prosadit svoje práva a možnosti. Snahou většinové společnosti by mělo být menšinám porozumět, nenadřazovat se nad nimi, nediskriminovat je a nezneužívat svého postavení. Menšiny by si měly najít své místo ve většinové společnosti tak, aby žily s většinou v harmonii. Menšiny by měly respektovat pravidla většiny, nezneužívat jejich solidarity, a co nejvíc se začlenit do základního běhu a fungování společnosti tak, aby si udržely své tradice, kořeny a kulturu. Většina musí naopak respektovat kulturní zvyky a práva menšiny.

6.1 Sociální exkluze a sociální inkluze menšin

Mareš tvrdí, že v poslední době se čím dál více objevuje pojem sociálního vyloučení, jenž je nositelem významu sám o sobě, ale i jiných odborných statí převážně se týkajících chudoby. Se sociální exkluzí se setkáváme téměř ve všech společnostech a rovněž se potkáváme i s vyloučenými jedinci, sociálními kategoriemi i kolektivitami, i když jejich rozsáhlost a projev může být rozdílný. Přičemž jde o absolutní vyloučení ze společnosti nebo o vyloučení

některých jejich práv, prostředí a činností. „*Odsouvání určitých osob a sociálních skupin na okraj společnosti (marginalizace) či mimo ni (exkluze) představovalo vždy pro společnost mechanismus sociální kontroly, jimž společnost zajišťovala konformitu svých členů*“ (SIROVÁTKA, 2002, s. 10).

Některé skupiny lidí, díky masmédií šířeným zprávám, mohou být vyloučeny daleko účinněji než se tak dělo v minulosti. Z takových zpráv se stávají stereotypy. Známé jsou například termíny - nepřizpůsobiví Romové, nevděční imigranti apod.

Již od útlého dětského věku se mohou jedinci setkat s vyloučením. Jsou to děti, které se narodily do rodin s nízkým vzděláním, z neúplných rodin, děti rodičů trestně stíhaných, z rodin alkoholiků a drogově závislých, z odlišného sociálního a kulturního prostředí, děti nezletilých rodičů, případně rodičů, kteří vyrůstali v dětských domovech, výchovných a zdravotnických zařízeních pro děti a mládež, děti v ústavní výchově (HASALOVÁ, 2009).

Příčiny vyloučení mohou být různé od diskriminace obecně, diskriminace na trhu práce specificky, selhávání mechanismů inkluze a integrace, nezamýšlené efekty sociální politiky až po nesoulad mezi kompetencemi a povinnostmi. Rovněž může být přenášeno z generace na generaci v procesu sociální reprodukce. Jiné zdroje uvádějí, že příčiny mohou být zásluhou vnějších vlivů nebo vnitřních vlivů. Mezi vnější vlivy se řadí to, co je mimo možnost ovlivnění a kontrolu vyloučených osob. Vnější vlivy jsou způsobeny společenskými hodnotami nebo vyvstávají z chování lidí, kteří jsou mimo hrozící sociální vyloučení. Součástí takových vlivů jsou trh práce a jeho charakter, bytová politika státní správy a místní samosprávy, sociální politika státu, praxe místních samospráv ve vztahu k sociální oblasti, diskriminace nebo stigmatizace některých jedinců na základě charakteristik jako rasa, etnicita, národnost či sociální status. Vnitřní vlivy neboli příčiny, jsou jevy, které jsou zapříčiněny konkrétním konáním určitých lidí, kterých se sociální vyloučení dotýká. Vyloučení lidé sami iniciují situace, které je vženou do stavu, že poté jsou vyloučení nebo se zhoršuje stávající bytí. Může jít o ztrátu pracovních návyků, dlouhodobou nezaměstnanost, dlouhodobou neschopnost hospodařit s penězi a neplnění finančních závazků, orientace na okamžité uspokojení

potřeb vyplývající z dlouhodobé frustrace nebo apatie a nízká motivace k řešení vlastních problémů. (Srov. MAREŠ, 2006; HASALOVÁ, 2009; POLONY, 2009).

Lidé ocitající na samém dně a na okraji společnosti nečelí pouze jednomu problému, ale hned několika, kvůli nimž jsou sociálně vyloučeni. Sociální vyloučení nesouvisí pouze s jedinci, ale může se vztahovat na celou komunitu. Někdy se podle Mareše menšiny odlišují nesprávně. Neodpovídají stereotypu, který o nich místní tvoří a zachovávají. Čím déle jsou lidé sociálně exkludováni, tím hůře se uskutečňuje jejich šance na navrácení a začlenění do majority. Dostávají se do kolotoče navazujících životních potíží, ze kterých není úniku, a nejsou schopni si sami pomoci a pořádně neví, kde začít s řešením vlastní situace (Srov. POLONY, 2009; SIROVÁTKA, 2002).

Romové mají ztížené nejen vzdělávání (často nedokončí základní školní docházku, předčasně vycházejí z učebních oborů), ale i pracovní uplatnění. Při nedostatečné kvalifikaci nemají možnost dobrého uplatnění na trhu práce, často jsou nezaměstnaní a jejich snaha obstarat si prostředky k životu vede přes nelegální cestu. Sociální dávky poskytované státem se stávají hlavním příjmem celé rodiny a jsou pro vícečetnou rodinu výhodnější, než nízká mzda, kterou by dostávali jako nekvalifikovaní zaměstnanci. Z jejich strany je logickým krokem žádat o sociální dávky stát, než pracně hledat fyzicky vyčerpávající práci, které často není dostatek. Další nevýhodou je bytová situace. Romové jsou odsouváni na okraj měst do nevyhovujících a přeplněných bytů, kde se vytváří ghetta. Ghetta neboli sociálně vyloučené lokality, které se stávají nezávislé na okolní společnosti, nerespektují jejich pravidla, naopak se je snaží bojkotovat a jsou dokonalou živnou půdou pro kriminalitu a jiné „sociálně patologické jevy“. Taková existence v pozičním postavení k majoritní společnosti vede k rychle progredující degradaci i vlastní kultury (Srov. MATOUŠEK aj. 2011; SIROVÁTKA, 2002; ŘÍČAN, 1998).

Podle Flecka (2008): „*souvisí etnická újma se socioekonomickými problémy romské populace v majoritní skupině lidí. Z tohoto vyplývá intolerance a sociální distance vůči Romům*“ (vlastní překlad autorky).

Sociálně vyloučené lokality vznikly za posledních patnáct let v mnoha českých městech. Převážně v chudých regionech severočeských a severomoravských městech (POLONY, 2012).

6.2 Romská menšina

Protože se v rámci výzkumu zabývám specifiky sociální práce v Javorníku a okolí, považuji za potřebné zařadit do práce tuto kapitolu. V Javorníku a okolí je silná koncentrace příslušníků romské menšiny.

První Romové odešli ze své pravlasti Indie pravděpodobně kvůli obživě už před rokem 1000 přes dnešní Turecko po Evropu. Cestou kočovali po různých zemích, kde uplatňovali své řemeslnické dovednosti (košíkářství, kovářství apod.) a ženy věštily budoucnost z ruky či publikum bavili tancem, hudbou a kejklemi. Na oplátku dostali obživu, šatstvo nebo peníze (ŘÍČAN, 1998).

Pro Romy byla základem všeho velká radostná a bezstarostná rodina. Hlavou rodiny byl otec, který vládl pevnou rukou, chod rodiny zajišťovala matka a děti pobíhaly kolem. Podle Říčana v dnešní době význam a soudržnost rodiny slábne a děti jsou umisťovány do dětských domovů. Jednou z hlavních příčin, proč se tak děje, je dobře míněná snaha sociálních pracovníků při pohledu na špinavé, hladové a otrhané dítě (Srov. ŘÍČAN, 1998).

Stále však existují osady, kde patriarchální a původní význam rodiny zůstává. Rodiče milují svoje děti. Chtějí, aby byly veselé a zdravé. Učí je jejich jazyku, písničkám, pohádkám a tradicím. Rodinné vazby se nekonzertují pouze na základní rodinu, ale na celou rodinu – velkorodinu. Důležitou roli a náležitou úctu chovají děti k prarodičům dále pak ke všem ostatním příbuzným. Celá rodina se schází a oslavuje různé významné příležitosti. Jejich silná vazba a vzájemná pospolitost je stále drží pohromadě a umožňuje jim přetrvat (Srov. ŘÍČAN, 1998).

Romská mentalita je jiná než česká. U Romů se jasně projevuje jejich soudržnost. Všechny záležitosti řeší dohromady, komunikují a společně docházejí k závěru, přičemž hlavní slovo má vždy autorita. Skupinová

soudržnost se projevuje i ve fyzickém kontaktu a potřeby tělesné blízkosti. Svou blízkost také dávají najevo svou pohostinností a velkorysostí., i když sami mají málo, vždy se podělí se svými blízkými i o poslední krajíc chleba. Romové jsou charakterističtí svým živým temperamentem. Již od svých kočovných dob se lišili svou citovou spontánností. Romové svůj verbální projev doprovází rychlými gesty a mimikou tváře. Jejich způsob života se odvíjí od přítomnosti. Nezabývají se minulostí a budoucností. Žijí a prožívají život na plno teď a tady (Srov. ŘÍČAN, 1998).

Corsi (2008) uvádí: „*Romové mohou být mobilní osoby z kočovné kultury nebo již jsou usedlími (což je v dnešní době drtivá většina lidí), jako mnoho Sintů z první migrační vlny, kteří trvale bydlí v některých specifických oblastech Evropské unie přibližně v patnácti členských státech (např. Rakousko, Belgie, Německo, Řecko, Itálie a Španělsko). Postavení romských komunit jsou velmi diferencovaná v jednotlivých evropských zemích a v rámci každé země (pokud jsou přítomni). Stejně jako v případě jiných etnických menšin je rozdíl v postavení mezi občany (kteří mohou mít postavení etnických menšin nebo národnostní menšiny) a žadateli o azyl a uprchlíky a přistěhovalci (legálními či nelegálními). V některých evropských zemích nejsou k dispozici žádné přesné údaje o počtu romských obyvatel, i když podle posledních odhadů je jich v Evropě možná více než 10 milionů Romů v Evropě“ (vlastní překlad autorky).*

Dále Corsi uvádí: „*Úroveň vzdělání a přístup ke vzdělávání systému romské komunity se vyznačuje nízkou vzdělávací úrovní a špatné školní docházky dětí. Děti mají více problémů s učením, a to jen kvůli jazykové bariéře, ale také proto, že učitelé a školy neznají specifické potřeby Romů, jejich kulturu a neberou na vědomí rasismus, který se prolíná jejich každodenním životem. Romské děti se více než ostatní děti dostávají do zvláštních škol nebo tříd kvůli jejich větším poruchám učení a na nechuti jít ke školnímu zápisu. Vyvíjí se tlak na etnickou většinu rodičů, aby romské děti byly ve třídě se svými dětmi a tak dochází k izolaci romské osad“ (vlastní překlad autorky).*

6.3 Specifika sociální práce s Romy

„Při sociální práci s Romy je třeba brát v úvahu zakořeněnou nedůvěru k majoritní společnosti. Je dána historickou zkušeností Romů, jejich obavami s pronásledování a diskriminace. Také jejich současný život je stále plný předsudků, odmítání a nepochopení. Romské děti se prakticky denně setkávají s předsudky, odmítáním, nepochopením a agresivitou neromských dětí. Jsou velmi často terčem malých i větších verbálních a fyzických útoků. Musí se jim bránit, postupně se rovněž stávají agresivními, „oplácejí“ útoky stejným způsobem a osvojují si takto vzorce chování, které jim pak zůstávají po celý život. Tvrdit tedy, že Romové si za své chování mohou sami, není správné. Majoritní společnost výrazně ovlivňuje jejich chování od útlého dětství. Posiluje jejich nedůvěru vůči majoritě a utvrzuje je v pocitu ohrožení, který je provází prakticky po celou dobu historického vývoje. Pokračuje tak uzavřenost jejich komunity a nechť k navazování sociálních kontaktů s neromskou majoritou. Romové se soustřeďují v několika málo lokalitách, nebydlí v celém městě jako ostatní obyvatelé. Stýkají se téměř výhradně pouze mezi sebou, nevyhledávají kontakty s ostatním obyvateli. Sociální pracovníci, kteří je navštěvují, překonávají tuto uzavřenost komunity, nedůvěru a obavy. Je potřeba více návštěv v jejich domovech, srozumitelná komunikace s rodinou, důležité jsou některé detaily – podání ruky, pohlazení dítěte, ochutnání jídla.“ (PALACKÁ, 2011, s. 36-37).

Ze studijní praxe autorky práce vyplynulo, že je velmi důležitý osobní přístup k Romům, úsilí o získání jejich důvěry, zájem o celou rodinu. Setkávala se s nimi každý týden a trvalo delší dobu (přibližně dva měsíce), než získala jejich důvěru a mohla se plnohodnotně zúčastnit na aktivitách sdružení.

„Na rozdíl od majoritní společnosti u Romů se neprojevuje tendence k individualismu. Stále přetrvává význam pospolitosti, vědomí sounáležitosti s rodinou a komunitou. Také jejich společenský život se tomu podřizuje. Jejich setkávání, zábava, komunikace a spolupráce je prakticky skupinová, odehrává se v menších i velkých sociálních skupinách. Pro zařazení jedince do skupiny a pro jeho sociální roli je rozhodující názor celé skupiny, stejně jako vžitá

hierarchie. Nikdy nepracuje pouze s jedním příslušníkem rodiny, vždy ovlivňuje i ostatní členy a musí brát v úvahu vliv jejich názorů a jejich postavení ve skupině.

Důsledkem ztíženého přístupu ke vzdělání je u Romů nízká kvalifikace – další specifikum, které je nutné při sociální práci brát v úvahu. Pomoc při hledání zaměstnání je jedním ze stěžejních úkolů sociální práce. Romové se nelépe orientují v oblasti sociálních dávek, ale je chybné se domnívat (jak se velmi často stává), že je to jejich vychytralost.

Diskriminace se netýká pouze dětí, stejně silná je i při hledání zaměstnání a v občanském životě Romů. Při hledání zaměstnání jsou zcela evidentně znevýhodněni svou příslušností k etniku. Příčinou jsou předsudky majoritní společnosti, oboustranná nedůvěra a špatné zkušenosti s Romy. Žádný zaměstnavatel nezdůvodní nepřijetí zájemce o práci jeho příslušností k romskému etniku, ale je to nepopíratelná skutečnost. Zřetelně o tom vypovídá vysoká nezaměstnanost Romů. S tím souvisí už zmíněná ztráta nebo nevytvoření pracovních návyků a spoléhání na sociální podporu.

Romové se tedy pohybují v začarovaném kruhu. Mají ztížený přístup ke vzdělání, nemotivující rodinné prostředí pro děti, ztížené hledání zaměstnání, vysokou nezaměstnanost a tím také nízké příjmy. Z toho vyplývá nedostatek prostředků na slušné bydlení, vytváření malých ghett, izolovanost a stále stejná nedůvěra k majoritní společnosti. (PALACKÁ, 2011, s. 37-40).

6.4 Sociální práce s Romy v praxi

Romové jako minorita jsou ovlivněni minulostí, kdy byli pronásledováni, utlačováni a diskriminováni, proto jejich strach, předsudky, odmítání, nepochopení a počáteční nedůvěra se projevuje i při snaze jim pomoci v dnešní době.

Podle Matouška „v České republice typické sociální problémy Romů představují nízká kvalifikace, nezaměstnanost (případně vysoká fluktuace v zaměstnáních nebo vykonávání nelegálního zaměstnání), špatné bydlení,

špatný zdravotní stav, závislost na sociálních dávkách, závislost na návykových látkách, některé druhy kriminality, vzhledem k úrovni příjmů vysoká zadluženost bez schopnosti dluhy splácet a s tím související závislost na lichvářích, který poskytuje na neúměrně vysoký úrok další půjčky“ (MATOUŠEK aj. 2007, s. 93).

6. 4. 1 Vzdělávání

Palacká píše, že „dalším specifikem sociální práce je ztížený přístup Romů ke vzdělání. Romové jsou chápáni jako hůře vzdělavatelni a méně sociálně adaptabilní. Děti se potýkají se s nároky učiva s ohledem na zmíněné jazykové bariéry, tj. především bojují s neporozuměním učivu, chybí jim více individuálního přístupu. Málo se u nich využívají individuální vzdělávací plány, práci škol nahrazují nestátní organizace a spolky. Pravidelně pak po ukončení základní školy odcházejí na střední školy studovat učebním obory, přestože by zvládly maturitní studium. Při výběru škol hraje roli pochopitelně i finanční náročnost studia a děti jsou směřovány na stejnou školu, kde studují ostatní příslušníci komunity. Tato určitá předurčenost vývoje a vzdělávání romských dětí má devastující účinek pro jejich další uplatnění. Studují stále stejné obory. Po ukončení střední školy zůstává naprostá většina mladých romských lidí bez zaměstnání a dostávají se do sociální sítě. I když poté absolvují různé rekvalifikace, jejich uplatnění na pracovním trhu je minimální. Zde hrají roli předsudky, lze uvést celou řadu příkladů, kdy Rom není přijat do zaměstnání a je dána přednost neromskému uchazeči. Těžko je možné dokázat, že se jedná o diskriminaci, ale v praxi to tak skutečně je. Nejlépe o tom vypovídá počet nezaměstnaných mladých Romů. Má to své důsledky - nevytvoří se u nich potřebné pracovní návyky, naučí se přežívat na sociální podpoře a při dlouhodobé nezaměstnanosti přestanou o práci usilovat. To vše podmiňuje sociální práci s Romy. Je specifická v tom, že děti mají komplikovaný přístup ke vzdělání a jsou posléze více ohroženy sociálním vyloučením“ (PALACKÁ, 2011, s. 38).

Dětem se neposkytuje individuální výuka v takovém rozsahu, jaký potřebují. Častým případem je, že neukončí základní vzdělání nebo jsou přeřazeni do praktických škol, kde se jim opět nedostává adekvátního programu vzdělávání.

V případě, že dokončí základní vzdělání, odcházejí na střední školy, kde studují učňovské obory s ostatními příslušníky komunity. V tomto případě dochází k nižšímu uplatnění na trhu práce a větší konkurenci. Mají pak na výběr, jestli se stanou věčně nezaměstnanými pobírající dávky anebo se pokusí zařadit do pracovního procesu tím, že využijí rekvalifikačních kurzů. Potíže mohou stále přetrvávat, jelikož předsudky a diskriminace přetrvává a oni tak neobdrží požadované místo kvůli svému původu. (PALACKÁ, 2011).

Pomoc by pak měla spočívat ve zřizování přípravných tříd pro děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí, kde se zajišťuje cílená asistence při přípravě dětí před vstupem na základní školy, následně v zajištění dostatku pedagogických asistentů ve škole, vytvoření individuálního plánu učení a doučování dítěte, pomoc při hledání středních škol podle jejich dovedností a následně pomoc při začleňování do zaměstnání a vytváření pracovních návyků. Sociální práce se tak soustředí na nízkoprahová centra, poradenské služby a na terénní práci v sociálně vyloučených lokalitách, kde by se měli sociální pracovníci soustředit na socioterapeutickou pomoc a nedirektivní vedení k samostatnému řešení vlastních problémů v přirozeném prostředí (Srov. NAVRÁTIL, 2003).

6. 4. 2 Bydlení

Soužití romského obyvatelstva a českého obyvatelstva je v současnosti nejproblémovější a nejvyostřenější tam, kde se kumulují romské skupiny. Všem napomáhají úředníci, kteří Romy, dlužící nájemné, vystěhovávají do tzv. holobytů a napomáhají tak vzniku ghett. Romové však často platí jinou částku za nájemné, jelikož je jim vyměřována odlišně než ostatním obyvatelům. Jsou lokality, kde platí za byt podle počtu přihlášených osob, ne podle rozlohy bytu. Romské bydlení je navíc typické vícečetnými rodinami, kde pohromadě žijí dvě až tři generace, takže dohromady zaplatí za byt daleko větší finanční obnos než ostatní (Srov. MATOUŠEK aj. 2007, PALACKÁ, 2011).

Řešením je terénní práce, poradenská činnost, vytvoření a podpora proromských hnutí upozorňujících na tento fakt, tvorba antidiskriminačních zákonů.

6. 4. 3 Pracovní možnosti pro romské etnikum

Sirovátka se zmiňuje, že „vedle kvality lidského kapitálu sehrává pro možnost získat zaměstnání důležitou úlohu i sociální kapitál, respektive sociální sítě, jež umožňují zaměstnání získat. Romové však mají obecně tyto sítě ve formálním segmentu na trhu práce dost omezené, i když na neformálním trhu práce to neplatí“ (NAVRÁTIL, 2003, s. 157). Kromě toho hrozí diskriminace ze strany zaměstnavatele, koncentrace větších romských skupin v regionech, kde je veliká nezaměstnanost. Romové volí dočasné a nestálé zaměstnání, i když jim hrozí propuštění, když se zaměstnavatelé dostanou do potíží (NAVRÁTIL, 2003).

Vznikají další nepříznivé faktory, ke kterým patří chudoba, dluhy, závislost na systému a na sociálních dávkách. Majorita má pocit, že jediné co Romové znají, je orientace v sociálních dávkách. Orientace je dána snahou zabezpečit svoje potřeby a potřeby rodiny, tak aby si mohli obstarat nutné minimum k přežívání legální způsobem, který jim stát poskytuje (Srov. PALACKÁ, 2011; NAVRÁTIL, 2003). „Sociální pracovník musí při práci v terénu citlivě přistupovat k problematice sociálních dávek, bez předsudků. Specifikum práce v této oblasti je jasně dáno zjednodušeným chápáním role státu a také dlouhotrvajícím paternalistickým přístupem státu k Romům v minulosti.“ (PALACKÁ, 2011, s. 39).

Samozřejmým požadavkem v sociální práci je respekt k jedinečnosti každého člověka. Tento respekt se týká i kulturně odlišných menšin. Důležité ve svém působení na majoritu i menšiny, mají média, instituce, školy, politika, které zaujímají postoj vůči menšinám. Vytváří odlišnosti a upozorňuje na problémy. Sociální práce se zaměřuje na tyto odlišnosti a snaží se jim předcházet a minoritám pomoci (v boji proti diskriminaci, rasismu, nespravedlnosti atd.) Podle Navrátila je sociální práce spolu se sociální a veřejnou politikou klíčovým nástrojem bojujícím proti sociální exkluzi. Sociální pracovníci se

stávají vyjednavači, kteří se s Romy setkávají v jejich domovech a snaží se tak řešit jejich problémy. Sociální pracovníci se také stávají zprostředkovateli mezi státem a nespokojeností, nerovností romské menšiny (NAVRÁTIL, 2003).

PRAKTICKÁ ČÁST

7 CÍLE, HYPOTÉZY

Primárním cílem výzkumné části práce je analýza specifík sociální práce v Javorníku a okolí a posouzení jejího významu pro zlepšení podmínek sociálně znevýhodněných osob. Sekundárním cílem je zpracování návrhů a doporučení pro řešení nepříznivé situace v sociálně ohroženém regionu. Během výzkumu si kladu hlavní otázky, týkající rozdílů mezi sociální prací v Javorníku a jinými lokalitami, zjišťování společenského a sociálního klimatu v Javorníku a okolí. Zároveň se zabývám otázkou, jaká by měla být spolupráce ze strany neziskových organizací, obce, kraje a státu v lokalitě.

Hlavní hypotézy jsou:

H1: Sociální situace v Javorníku a okolí vyžaduje specifické postupy a metody.

H2: Společenská podpora při řešení sociální situace v Javorníku a okolí není dostačující.

H3: Samospráva a státní správa reaguje na problémy v regionu vždy ex post.

8 ETICKÉ ASPEKTY VÝZKUMU

Podle Hendla „výzkum znamená systematické zkoumání přírodních nebo sociálních jevů s cílem získat poznatky, jež popisují a vysvětlují svět kolem nás“ (HENDL, 2006, s. 19). Při provádění výzkumu jsem se snažila získat poznatky z rozhovoru od odborníků a z dokumentace, která mi byla poskytnuta k dispozici. Od odborníků jsem se dozvěděla, jaké kroky se realizují v rámci pomoci sociálně znevýhodněným. Při rozhovorech jsem zjistila, jaká je situace v Javorníku a okolí v současné době. Při rozhovorech a konferencích mi bylo sděleno mnoho nových poznatků. Měla jsem možnost nahlédnout, jaké strategie pro pomoc potřebným se plánují, ujasnili mi, jaké jsou vztahy a postoje k celé problematice. Zjistila jsem, že zainteresované osoby mají snahu vzájemně komunikovat a dospět k pozitivní změně. Má přítomnost a zájem o problematiku Javornicka u řady respondentů vyvolala mnoho kladných emocí a vstřícného sdílení. Všechny účastníky výzkumu – instituce, od nichž jsem získávala potřebné dokumenty a respondenty, s nimiž jsem vedla rozhovory, jsem samozřejmě seznámila s obsahem výzkumu. Respektovala jsem jejich dobrovolný přístup k výzkumu, časové možnosti, snažila jsem se při organizaci všem vycházet vstříc a ke každému jsem přistupovala individuálně.

Odborníci při mém dotazování přemýšleli, definovali své názory, popisovali atmosféru a vztahy v lokalitě a zároveň mi objasnili, co je v jejich práci a vzájemné spolupráci s organizacemi a úřady pozitivní a co negativní. Při výzkumu jsem musela být (při přípravě i během provádění výzkumu) co nejvíce nestranná, opatrná a citlivá. Všechny respondenty jsem seznámila s obsahem výzkumu a zdůraznila, že jejich účast je dobrovolná a že má práce jim bude dána k nahlédnutí před odevzdáním k obhajobě.

9 SEBEREFLEXE VÝZKUMNÍKA

Na výzkum nepochybně mělo vliv mé studium. Data z dokumentů jsem analyzovala s využitím znalostí získaných studiem a komunikací s odborníky, která předcházela realizaci rozhovorů. Zúčastnila jsem se také odborných konferencí (multikulturní škola a inkluze, práce se sociálně znevýhodněnými žáky, sociální situace v regionu Jesenicka a Javornicka). Využila jsem poznatky získané během odborné praxe v Občanském sdružení Rovné šance, které dlouhodobě pracuje se sociálně znevýhodněnými dětmi a jejich rodinami. Tuto práci ve sdružení vykonávají odborníci, kteří mi poskytli informace a zpětnou vazbu k mým poznatkům. Usilovala jsem o udržování odstupů, což samozřejmě není snadné a nelze to provést absolutně. Bylo důležité nepodléhat osobním pocitům a k výzkumu přistupovat sice se znalostí problematiky, ale zároveň objektivně. Pochopitelně jsem byla ovlivněna navázanými kontakty. Angažmá v uvedeném občanském sdružení mi umožnilo neformální působení, osobní vztahy s pracovníky a podrobnější vhled do problematiky. Z toho vyplývá také nebezpečí přijímání subjektivních názorů jednotlivých pracovníků.

Byla jsem si vědoma toho, že výzkumem mohu zjistit zajímavé informace, které mohou utvořit náhled na danou lokalitu veřejnosti, vyvrátit některé mýty a naopak potvrdit některé skutečnosti, prozkoumat vzájemné vztahy a názory jednotlivých odborníků. Každý krok jsem při výzkumu musela velmi pečlivě promýšlet, abych situaci ve zkoumané lokalitě nekomplikovala a co nejméně ovlivňovala.

Výzkum v lokalitě je zásahem do celé problematiky a otázek řešení specifik, společenské atmosféry a mezilidských vztahů. Snažila jsem se mít na paměti tyto skutečnosti.

10 METODOLOGIE VÝZKUMU

Rozhodla jsem se, že výzkum bude založen na terénním šetření, kde jsem se snažila získat informace v terénu od jednotlivých respondentů. Zároveň jsem se zaměřila na introspektivní šetření, kde vycházím z osobních znalostí a zkušeností, na základě účasti ve zkoumaném prostředí.

V praktické části výzkumu jsem použila empirické šetření kvantitativního a kvalitativního charakteru. Kvantitativním šetřením jsem se snažila poskytnout numerická data proměnných, aby mohly být prozkoumány vztahy mezi nimi. U kvalitativního šetření jsem si kladla za cíl odkrýt význam získaných informací, nikoliv poskytnout numerická data.

Pro tento výzkum byly použity metody:

- terénní šetření (byly získávány informace v terénu od skupiny respondentů),
- analýza dat (byla provedena ze získaných dokumentů),
- komparativní (byly porovnány výsledky zkoumaných skutečností v názorech respondentů a v získaných dokumentech).

Všechny potřebné materiály týkající se specifík sociální práce v Javorníku a okolí jsem shromažďovala v rámci zkoumání lokality (zúčastnění na konferencích a terénní šetření na místě), od ledna až do března v roce 2012. Shromažďovala jsem rozhovory, které jsem si zaznamenala na diktafon. Nahrávky byly pořízeny se souhlasem respondentů. Další informace a dokumenty mi byly poskytnuty od Mgr. Juříčky a dalších odborníků, kteří mi poskytli strukturovaný rozhovor. Přípravené otázky pro strukturovaný rozhovor byly u všech rozhovorů stejné, pouze u rozhovoru s ředitelem základní škola (dále ZŠ) Javorník byly více zaměřené na vzdělávání sociálně znevýhodněných a na prostředí školy. Současně důležitým materiálem pro praktickou část byly dokumenty, zabývající se jevy, vyskytující se v Javorníku a okolí. Tyto jevy následně ovlivňují sociální práci v Javorníku a okolí. Čerpala jsem především z dokumentů: Strategický plán Lokálního partnerství Jesenicko 2010, Dlouhodobý monitoring situace romských komunit v České republice

moravské lokality, Zpráva o situaci v kraji za rok 2010, Terénní sociální práce v romských lokalitách – srovnání realizace terénní sociální práce prováděné obcí a neziskovou organizací, Javornicko, novinové články (IDNES.CZ, Deník, Jesenický týdeník).

10.1 Sledované parametry

Pro výzkum jsem stanovila parametry, které měly být sledovány. Setřídila jsem je obsahově a rozdělila do kategorií. U každého parametru jsem rozhodla, zda (a jak) je možné jej zachytit v zaznamenaných údajích. Každý parametr jsem identifikovala za pomoci alespoň jedné z výzkumných metod. Pokud to bylo možné, identifikovala jsem parametry oběma metodami. Výsledky získané různými metodami jsem poté analyzovala, srovnala a zhodnotila.

Kategorie	Parametry	<i>Rozhovor</i>	<i>dokumenty</i>
Názor respondenta	Společenské a sociální klima v Javorníku	Ano	
	Jaká je podpora lokality.	Ano	
	Práce neziskových organizací	Ano	
	Jaká by měla být podpora lokality.	Ano	
	Spolupráce v lokalitě	Ano	
Situace v lokalitě	Program kraje na podporu lokality	Ano	ano
	Kolik neziskových org. v lokalitě působí	Ano	ano
	Specifika sociální práce v lokalitě	Ano	ano
Respondenti	Jaká by měla být podpora lokality.	Ano	
	Návrh postupu při řešení sociální situace v lokalitě	Ano	
Dokumenty	Návrh postupu při řešení sociální situace v lokalitě		ano

10.2 Sběr dat z dokumentů

Pro sběr dat bylo nutné získat veřejně dostupné dokumenty Olomouckého kraje, které se vztahují k problematice sociální situace a práce v sociálně ohrožených lokalitách kraje, dokumenty zaměřené na práci s menšinami, na společenskou a sociální situaci ve zkoumané lokalitě.

Pro potřeby výzkumu jsem sbírala pouze relevantní data, která jsou zaměřena na výše uvedené oblasti a týkají se Olomouckého kraje. V dokumentech jsou samozřejmě uváděny také údaje nadregionálního významu – souvislosti s celostátními koncepcemi, zprávami a statistikami. Tyto údaje jsem využila pouze pro potřeby srovnání se zkoumanou lokalitou.

Data jsou získána z veřejných dokumentů Olomouckého kraje, neziskových organizací a dokumentů poskytnutých respondenty výzkumu (odborníky v sociální oblasti, včetně práce s menšinami).

10.3 Strukturované rozhovory

Naslouchání vyprávění, kladení otázek lidem a získávání jejich odpovědí tvoří v empirickém výzkumu hlavní skupinu metod sběru dat.

„Strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami sestává z řady pečlivě formulovaných otázek, na něž mají jednotliví respondenti odpovědět. Pružnost sondování v kontextu situace je omezenější než v jiných typech rozhovorů. Tento typ rozhovoru se používá, když je nutné minimalizovat variaci otázek kladených dotazovanému. Redukuje se tak pravděpodobnost, že se data získaná v jednotlivých rozhovorech budou výrazně strukturně lišit.„ Mimo to informace jsou dány sekvencí otázek v rozhovoru (HENDL, 2005, s. 173).

Připravila jsem otázky pro rozhovor (příloha č. 1). Zaměřovaly se na zjištění situace a atmosféry v lokalitě, na formy podpory ze strany obce, kraje, státu a na specifika vzdělávání v ZŠ Javorník a také na to, jak samospráva reaguje na vzniklé problémy v této lokalitě. Pro tvorbu otázek jsem vycházela

z dokumentů týkajících se Javorníka a okolí a z teoretické části své práce. Rozhovory jsem připravovala po seznámení s dokumenty Olomouckého kraje, neziskových organizací a dokumenty získanými od odborníků, kteří mi poskytli rozhovor.

Rozhovory jsem se vždy snažila provádět v klidném prostředí, bez přítomnosti dalších lidí. Na odpovědi jsem jednotlivým respondentům poskytla tolik času, kolik sami potřebovali. Abych si utvořila celkový rámec, tak jsem kladla doplňující otázky, kde mi respondenti poskytli přesnější odpověď na otázku a také srozumitelnější výpověď k mému hlubšímu pochopení otázky.

Usilovala jsem o to, aby rozhovory s odborníky byly autentické, neupravené, bez zásahu výzkumníka. Zaměřila jsem se na jejich zkušenosti, na to, aby měly informativní charakter, aby bylo zřetelné zapojení účastníků a osobní názor na činnosti, které v Javorníku a okolí dělají. Snažila jsem se postupovat tak, aby celý rozhovor neovlivnil můj subjektivní názor, předsudek a mé očekávání. Respondenti byli vybíráni zcela konkrétně. Pro rozhovory jsem vybrala odborníky, kteří pracují v sociální oblasti, problematiku znají, jsou kvalifikovaní a odborně se věnují zkoumané lokalitě. V rámci kvalitativní obsahové analýzy byly zkoumání podrobeny všechny možné aspekty rozhovorů.

11 VÝZKUMNÝ SOUBOR

Výzkumný soubor tvořili odborníci na danou problematiku - krajská koordinátorka pro menšiny v Olomouckém kraji, předseda regionální neziskové organizace ESTER, odborník nadregionální Agentury pro sociální začleňování, odborník olomouckého centra projektu centra podpory inkluzivního vzdělávání Ministerstva ČR (dále CPIV) a ředitel základní školy v Javorníku.

Celkem jsem realizovala rozhovor s 5 odborníky. Všichni jsou aktivní ve zkoumané lokalitě, dlouhodobě se věnují problematice sociální práce, mají vysokoškolské vzdělání.

12 ROZHOVORY

12.1 Ředitel Občanského sdružení ESTER

Společenské klima je ovlivněno celkovou špatnou situací obyvatel, k masové nezaměstnanosti se přidává pomalé fungování Úřadu práce ve všech jeho podobách, které má za následek rozšíření okruhu rodin, které mají existenční obtíže a hrozí jim ztráta bydlení. V této situaci je s velkým podezřením vnímána jakákoli pomoc uživatelům sociálních služeb, kteří nežijí v pobytových zařízeních. Negativní postoje jsou prohlubovány kampaní některých představitelů samospráv (nejvýrazněji obec Uhelná, méně pak město Javorník), kdy jsou odmítány sociální služby jako takové s odůvodněním, že přitáhnou další osoby z jiných regionů, které je budou čerpat.

Nemá relevantní informace o poskytování služeb v jiných místech kraje. Určitým specifikem je určitě poskytování ve venkovském prostředí, velmi malá možnost spolupráce se samosprávou, nedostatečná síť služeb, velmi omezený počet pracovních míst a celkově tedy velmi omezená nabídka pro uživatele služeb.

Individuální projekt kraje je zaměřen na podporu sociálních služeb – zakázky na realizaci, možnost čerpání prostředků z dotačních titulů kraje

Stát podporuje možnost čerpání prostředků z projektů vyhlášených s podporou evropských fondů - na individuální projekt obce na podporu sociálních služeb (projekt asi nakonec nebude realizován) a činnost Agentury pro sociální začleňování.

V regionu působí neziskové nestátní organizace Javoricko a Žulovsko – organizace zaměřené na sociální začleňování (potom zde působí další malé organizace často založené obcemi, které jsou zaměřené na lokální rozvoj turistiky atp.) o.s. ESTER, Charita, Společenství Romů na Moravě, Darmorděj (terénní program), Hnutí Brontosaurus Jeseník (zaměstnanostní projekt).

Spolupráce neziskových organizací je nedostatečná, je snaha o koordinaci na úrovni města Jeseník v přenesené působnosti.

Ředitel uvádí názor ESTER – s některými obcemi je spolupráce relativně bez problémů, ale nikde nedochází ke koordinaci činností a strategií, se školami na vyšší úrovni (ZŠ Javorník, Vlčice, Skorošice), ale opět není koordinace na úrovni strategií a tedy naplňování nějakých dlouhodobých záměrů.

Ve všeobecnosti je třeba vnímat problémy jako společné a jejich řešení by tedy mělo být na základě společného konsensu a společné strategie. Dokud takto nebudou uvažovat místní aktéři, je problematické formulovat nějakou konkrétní potřeby podpory ze strany kraje či státu.

Podle ředitele je na místě uvést, že současná politika státu, která je devastující pro celou zemi, má zvláště negativní dopady na znevýhodněné regiony typu Javornicka. Zásadní pomocí tedy bude odstranit dezintegrační opatření v oblasti sociálního zabezpečení, zajistit fungování servisních institucí (na prvním místě Úřadu práce) a změnit rétoriku, která až kriminalizuje celé skupiny obyvatel s nižším příjmem. Současně existuje řada materiálů (výstupy výzkumného ústavu práce a sociálních věcí (dále VÚPSV), nová strategie sociálního začleňování z dílny Agentury), kde je formulováno mnoho rozumných opatření. Určitě je dobré zmínit nutnost podpory programů bydlení v oblastech s vyšší zaměstnaností, aby nebylo nutné migrovat za dostupným bydlením do míst, kde není práce, což je příklad Javornicka dalších marginalizovaných regionů.

12. 2 Ředitel Základní školy Javorník

Ve škole stále klesá počet žáků. Před 20 lety měla škola 520 žáků, nyní má 360. Vzrostl počet sociálně znevýhodněných žáků, tvoří jednu třetinu všech žáků školy. Ubylo prospěchově nadprůměrných žáků a postupně se zhoršují výsledky vzdělávání i v různých soutěžích.

Narůstají problémy s učením a chováním, přibývají kázeňské přestupky, šikanování, situace se v posledních letech diametrálně změnila. Práce pedagogů je stále náročnější.

Specifika pedagogické práce souvisejí s výše uvedeným. Ve škole je široké spektrum žáků – od sociálně znevýhodněných s různými poruchami učení a chování až po děti se zázemím, děti s nadprůměrným prospěchem. Pedagogové hledají metody a formy práce, které by byly efektivní, ale je to hodně složité. Škola často spolupracuje s policií, orgány sociální péče, s neziskovou organizací ESTER.

Pedagogická práce ve škole je jistě náročnější než jinde. Mimo uvedené také souvisí s dojížděním za prací, Javorník je v pohraničí, vzdálen od větších center, pro pedagogy není škola proto přitažlivá. Ředitel má problémy se zajišťováním kvalifikovaných učitelů, stále někdo chybí. Přestože jim nabízí nadstandardní byty, není o práci ve škole mezi pedagogy zájem. Chybějící učitelé s odbornou kvalifikací pochopitelně ovlivňují pedagogickou práci ve škole.

Ve škole není školní psycholog, školní speciální pedagog ani sociální pracovník. Nejsou pro ně finanční prostředky. V minulosti byla v rámci projektu možnost financovat mzdu psychologa, nepodařilo se personálně zajistit. Škola je odkázána na spolupráci s pedagogicko - psychologickou poradnou. Škola má tři asistentky pedagoga, to je naprosto nedostačující. Nejsou motivovány k pracovní stabilitě, protože každoročně se opakuje nejistota, zda budou finanční prostředky na jejich mzdy. Škola má s prací asistentek pedagoga velmi dobré zkušenosti. Navštěvují také rodiny žáků, čímž částečně suplují absenci sociálního pracovníka.

Ve škole je stále více neprospívajících žáků (v současnosti 20 žáků). Výsledky vzdělávání jsou ve srovnání s jinými škola průměrné.

Škola má 120 sociálně znevýhodněných žáků z celkového počtu 360 žáků. Ve škole je 54 romských žáků a 23 žáků rumunské národnosti. V průměru je ve škole ročně 30% sociálně znevýhodněných žáků.

Škola má tyto potřeby pro práci se sociálně znevýhodněnými žáky – finanční prostředky pro pracovní pozici psychologa, speciálního pedagoga, asistenty pedagoga. Pomůcky získává z grantů, což je nesystémové, ale pro školu potřebné.

Škola má podporu projektu CPIV, který realizuje ministerstvo školství. Ředitel uvádí, že nemá čas na různá jednání, komise, konference, jsou pro něho neefektivní, nic neřeší.

Podle ředitele je vztah veřejnosti vcelku kladný, i když s řadou výhrad. Rodiče se domnívají, že velký počet sociálně znevýhodněných žáků negativně ovlivňuje úroveň vzdělávání, vytýkají škole, že se věnuje především jim a nepodporuje dostatečně nadané žáky. Také se objevují opačné výtky, že škola preferuje především sociálně znevýhodněné žáky.

V Javorníku a okolí vzrostl počet sociálně znevýhodněných osob. Pro jejich podporu bylo získáno několik grantů. Obyvatelé se v této souvislosti obávají, že sociálně znevýhodněné osoby budou proto dále přibývat.

Při škole vznikla Rada rodičů, ve které jsou rodiče z každé třídy. Rada poskytuje řediteli zpětnou vazbu o názorech rodičů na práci školy.

Společenské klima v Javorníku a okolí hodnotí ředitel jako rozporuplné. Vyhrocují se vztahy mezi majoritou a minoritou. Nemyslí si ale, že by aktuálně hrozila nějaká krize.

Ředitel hodnotí také práci neziskových organizací v Javorníku a okolí. Většinu z nich považuje za neefektivní. Výjimkou v jeho hodnocení je nezisková organizace ESTER. Považuje ji za přínosnou – úzce spolupracuje se školou (doučování, práce s rodinami, organizace volnočasových aktivit). Veřejností je ovšem ESTER vnímána negativně – domnívá se, že tato nezisková organizace přitahuje do Javorníku a okolí další sociálně znevýhodněné osoby.

Škola má podporu města. Situace se v posledním období zlepšila, je dostatek finančních prostředků na zajištění provozu a údržby. Řadu předcházejících let však mělo město rozpočtová provizoria a škola byla finančně podhodnocována.

Olomoucký kraj nijak specificky nepodporuje školu v Javorníku. Chybí především finanční prostředky na mzdy asistentů pedagoga – školy by potřebovala vytvoření dalších pracovních míst. Je také nedostatek prostředků na podporu inkluzivního vzdělávání. Škola dostává peníze na odměny pro učitele, ale jsou každoročně nejisté, ředitel jimi proto nemůže dlouhodobě učitele motivovat, peníze přicházejí do školy pozdě a rychle se musí vyplatit. To souvisí s ministerstvem školství, které posílá prostředky do krajů pozdě. Situaci v legislativě hodnotí ředitel jako katastrofální. Dochází k častým a opakovaným změnám v legislativě. Škole tak výrazně narůstá administrativa, proto ubývá čas na řídicí práci na hospitace, kontrolní činnost a pedagogickou práci. Ředitel hodnotí situaci jako velmi špatnou.

Podle ředitele se liší sociální práce na Jesenicku, tedy i v Javorníku, od jiných regionů. Na Jesenicku je dvacetiprocentní nezaměstnanost, v Javorníku ještě vyšší. Je to odlehlý region s nedostatkem pracovních příležitostí, špatnou dopravní dostupností a značnou vzdáleností od větších městských center. Proto není pro obyvatele jiných okresů přitažlivý.

Ředitel nemá návrhy na řešení situace. Uvádí, že je třeba, aby do Javorníku a okolí přicházeli kvalifikovaní, vzdělaní lidé, včetně pedagogů. Je pro ně třeba vytvořit pracovní místa a motivující podmínky (např. v minulosti poskytované pohraniční příplatky). Učitelé by měli mít jiné finanční hodnocení než v běžných školách. V současné době chybí pro pracovní stabilizaci motivující prostředí a podmínky.

12.3 Odborník z Agentury pro sociální začleňování

Celý region byl původně sudetský – to je nutné považovat za důležitou skutečnost. Navíc je oddělen pásem hor, je izolovaný. Infrastruktura byla před válkou průměrně vysoká. Po vysídlení německých obyvatel začala prudce zaostávat. Sociální situace se postupně zhoršovala. Nastaly tendence k odchodům obyvatel z regionu, ty stále rostou. Odcházejí movití lidé. Ubývá práce, nevznikají téměř žádné nové firmy, které by nabízely pracovní

příležitosti. V pohraničí je mnoho opuštěných domů, bydlení je tedy levné – přitahuje především sociálně znevýhodněné lidi. V regionu je zastoupena řecká menšina, rumunská menšina, stále víc se tam stěhují Romové (je to zřetelné v Základní škole v Javorníku). Mezi místními politiky se šíří patologické názory, že sociální práce zaměřená na menšiny přitahuje tyto lidi do regionu. Vytvářejí se a posilují averze především proti Romům. Odborník hodnotí situaci jako podobnou situaci na Šluknovsku (sociální nepokoje), ale domnívá se, že v Javorníku a okolí zatím nepokoje nehrozí. Přesto uvádí, že jsou přítomny předpoklady pro společenskou krizi.

Společenské klima v Javorníku a okolí hodnotí jako dramaticky zhoršené. V regionu především není práce. Úpravy v legislativě zrušily sociální příplatky – mělo dojít k větší motivaci lidí pro hledání zaměstnání. V regionu to logicky nepřineslo efekt, protože, jak již bylo uvedeno, není tam práce. Dokonce ani práce „na černo“. Nedostatek peněz má za následek také nízkou mobilitu (lidé nemohou cestovat za prací do vzdálených center). Do blízkého Polska se za prací nejezdí, protože jeho pohraniční oblasti jsou stejně chudé jako Javornicko a není tam práce.

Klima na Javornicku se vyhrocuje, zdrojem nepokojů je především velká chudoba, nenávisť k Romům.

Politika státu je nešťastná, nemá recept na řešení, vždy až následně „hasí požáry.“ Není vybudován potřebný tunel (dlouho plánovaný), který by usnadňoval dopravní spojení s centry, není speciální podpora pro vznik firem v regionu, které by podnikatele motivovala. Nerealizovala se řada projektů na podporu zaměstnanosti. Jako příklad špatné situace lze uvést zánik firmy OP Prostějov, která měla závod v Jeseníku – o zaměstnání přišlo 300 pracovníků, což mělo v malém regionu dramatické dopady. Nová pracovní místa nevznikla.

Velkoryse jsou strukturálními fondy financovány sociální služby, ale nejsou nijak specificky podporovány právě v ohroženém regionu. Stát podporuje především obecné sociální služby a zvláště služby pro Romy. To je známo a na vztah majority k Romům to má negativní dopad. Na Jesenicku je možné získat

mnoho peněz na projekty pro Romy. Chybí však podpora pro budování infrastruktury.

Složité situaci neprospívají ani agresivní výroky a postoje místních politiků. Starostové obcí se dají rozdělit do tří skupin – někteří jsou vstřícní, snaží se situaci řešit a spolupracují s krajem a státem, někteří jsou neutrální, ale přibývají také starostové, kteří jsou veřejně zaměřeni proti Romům (např. v obci Uhelná). Šíří se názor, že problémy s Romy jsou proto, že se o ně příliš starají různé neziskové organizace. Problém by podle těchto starostů zanikl, kdyby zanikly neziskové organizace. Tyto názory byly prezentovány i v parlamentu a ve Svazu měst a obcí. Nejvíce útoků směřuje proti Občanskému sdružení ESTER.

Starosta Uhelné (a teď už také) Javorníku nechce peníze z projektů zaměřených na prevenci kriminality a jiné prostředky na podporu menšin. ESTER je obviňována, že Romy stěhuje do vybraných míst a vytváří tak ghetta. To není pravda, protože tato místa nenaplňují charakteristiky ghetta. Lidé žijí spořádaně, platí nájemné, ESTER s nimi spolupracuje.

Základním specifíkem pro sociální práci v Jeseníku, tedy také v Javorníku a okolí, je velká chudoba. Je tam zoufalá situace v bydlení, na odlehlých místech žijí lidé v domech bez vody. Je velký nepoměr chudoby v centrálních oblastech a na okrajích regionu.

Zrušení sociálního příplatku bylo šokem. Lidé nemotivuje k hledání práce (což bylo záměrem), protože v regionu práce není, lidé si ani nemají kde přivydělat.

Specifíkem je také to, že v regionu nejsou kvalitní sociální služby nestátních organizací. Ty tam nedosáhnou. Příkladem může být Slezská diakonie, která ukončila svou činnost. Charita se věnuje seniorům, rozvozům obědů apod. Působí tam méně kvalitní organizace, často živí velký management, do ohrožených oblastí jezdí emisaři bez vzdělání a schopností. Místní organizace jsou bez peněz.

Hvězdou mezi neziskovými organizacemi je Občanské sdružení ESTER – má zkušenosti, pracuje v terénu, v řadě případů supluje práci samosprávy a státní

správy. Poskytuje také bydlení a práci (na veřejných stavbách zaměstnává lidi, kteří by byli jinde nezaměstnatelní). Provádí komplexní sociální práci. Spolupracuje se sociálně právní ochranou. Na Javornicku nemá žádnou alternativu. Odborník si jí velmi váží.

Jaká je podpora Javornicka obcemi, krajem a státem? Obce nedosáhnou na peníze z projektů – nemají lidi, kteří by dokázali zpracovat kvalitní projekty, nemají na jejich zpracování peníze. Olomoucký kraj vyhláší projekty na obecné sociální služby a podporuje také individuální projekty. Je možné získat podporu z Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost (podporovaného strukturálními fondy Evropské unie). Je vyhlášen krajský projekt pro Romy. Projekty na podporu zaměstnanosti vyhláší také úřad práce. Letos byly zrušeny projekty prevence kriminality, drogových závislostí a projekty podporující Romy.

Žádné projekty nejsou zaměřeny speciálně pro Jesenicko. Podpora státu není dostačující. Jak už bylo řečeno, stát reaguje vždy až následně, nemá koncepci. ***Specifická podpora pro region na úrovni státu není.*** Teď svítá naděje, že Evropská unie bude posílat do regionů, na konkrétní místa, finanční prostředky, pomoc bude zaměřena na konkrétní aktivity.

Nadstandardní je spolupráce ESTER s krajem, sociálními službami a úřadem práce. Velmi dobře spolupracuje se Základní školou v Javorníku (přesněji vyjádřeno - s ředitelem školy, méně ji akceptují učitelé). Některé obce a školy s Ester rovněž spolupracují, některé vedou proti ní kampaň. Jinak další organizace nijak významně nespolupracují. Spolupráce s obcemi je kontroverzní, jak bylo již uvedeno. Stát postupuje dogmaticky podle zákonů.

Vedle ESTER působí v lokalitě Agentura pro sociální začleňování a Společenství Romů na Moravě (přetahuje klienty ESTER, ať přejdou k němu, že to bude lepší).

12.4 Krajská koordinátorka pro menšiny, Olomoucký kraj

Společenské klima v Javorníku a okolí je nepříznivé v kontextu dlouhodobé nezaměstnanosti, která je nejvyšší v ČR. Je problémem, že někteří starostové medializují téma Romů, poskytování sociálních služeb odmítají. Jedná se o problém osob ohrožených sociálním vyloučením obecně, které by nemělo etnizováno.

Specifikem sociální práce v lokalitě je dlouhodobý trend odchodů vysokoškoláků z Jesenicka, kde nejsou pracovní příležitosti, případně mají nižší průměrné mzdy než v jiných regionech. Poskytovatelé sociálních služeb se potýkají s problémem získat kvalifikované sociální pracovníky, pravděpodobně se problém týká i jiných profesí – pedagogové, nedostatek lékařů signalizují zdravotně sociální pomocníci. Na Javornicku je aktuálně pouze jeden poskytovatel a to Občanské sdružení Ester - které mimo jiné realizuje sociální rehabilitaci. Výjimečnou aktivitou v rámci celého kraje je skutečnost, že ESTER každoročně vytváří řadu pracovních příležitostí v rámci aktivní politiky zaměstnanosti a mají akreditovány i vzdělávací programy. Zajišťují v rámci navazujících služeb i doučování děti. Zajišťovali i veřejnou službu do konce roku 2011 – aktuálně jsou problémy s nejasnými podmínkami ze strany ministerstva práce a sociálních věcí.

Problémem sociální práce je velmi špatná dopravní obslužnost do menších obcí, která zvyšuje náklady na poskytování služby.

V kontextu sociální reformy v rámci přenesené působnosti by měly obce II. a III. zajišťovat sociální práci (Javorník je II. – obecní úřad obce s přenesenou působností). Podle dostupných informací je zde jedna pracovnice, problémem je nejasnost koncepce sociální práce na obcích ze strany ministerstva práce a sociálních věcí (mimo jiné by měli vyhledávat potřebné občany, pracovat v sociálně vyloučených lokalitách apod.).

Specifikem pro sociální práci je také nejvyšší nezaměstnanost nejen v kraji, ale i v rámci České republiky.

Olomoucký kraj, Odbor strategického rozvoje Krajského úřadu, vyvíjí snahu podpořit tvorbu pracovních míst v rámci podnikání na Jesenicku a Šumpersku. Kraj společně s Agenturou pro sociální začleňování se snaží poskytovat metodickou podporu žadatelům z dotačních programů Evropských strukturálních fondů – zaměstnanost, sociální podnikání a rozvoj sociálních služeb. Kraj dále vyhlašuje dotační program na prevenci sociálního vyloučení se subprogramy prevence kriminality a integrace příslušníků romských komunit – kde Jesenicko a Šumpersko jsou lokalitami s vyšší snahou podpory.

V rámci Individuálního projektu (Operační program Lidské zdroje a zaměstnanost) Olomouckého kraje jsou na Jesenicku podporovány služby sociální služby.

Pro uvedenou lokalitu nejsou státem vyhlašovány specifické programy v rámci dotačních titulů. Lze ovšem získat následující dotace:

Rada vlády pro záležitosti romské menšiny:

- a) Dotační titul na zajištění terénních programů pro obce – všechny na Javornicku jsou informovány, využívá pouze Kobylá nad Vidnávkou
- b) Dotační tituly prevence sociálního vyloučení – využívá Občanské sdružení ESTER. Dotaci mají možnost získat i nestátní neziskové organizace (romské), neboť podmínkou není registrace sociální služby – jsou o tom informovány, leč nevyužívají.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR - dotační titul na integraci romských komunit pro školy školská zařízení i nestátních neziskových organizací a to včetně včasné péče. Dále podpora inkluzivního vzdělávání a rozvojový program pro asistenty pedagoga.

Informace o dotačních titulech, případně vzdělávacích aktivitách jsou předávány, je otázkou, zda jsou dostatečně využívány obcemi – např. dotační titul ministerstva pro místní rozvoj – vstupní bydlení není využíván. Stát by měl především zaměřit dotační tituly na aktivní politiku zaměstnanosti v ohrožených regionech. Aktuálně je utlumena podpora „veřejně prospěšných

prací“, kterých využívaly zejména obce, ale i některé nestátní neziskové organizace.

Sociální služby jsou do určité míry „bezzubé“, pokud nejsou další podpůrné aktivity a sociální pracovníci nemohou pomoci v zajištění zaměstnání, pomoc při získání bydlení apod.

Na Javornicku působí tyto neziskové organizace:

Občanské sdružení ESTER a Společenství Romů na Moravě (částečně) terénní program.

DROM, p.o - zdravotně sociální pomocníci (v rámci sociální služby registrované – terénní program).

Občanské sdružení Silezika.

Spolupráci některých neziskových organizací hodnotí jako problematickou, v médiích se objevují články (příloha č. 2), že ESTER získává vysoké dotace, což následně pak kritizují některé neziskové organizace, které nemají dostatečnou kapacitu poskytovat sociální služby, případně nemají registraci k poskytování sociálních služeb.

Spolupráci se školami nedokáže kvalifikovaně posoudit, velmi dobrá spolupráce je deklarována ze strany Městského úřadu Jeseník, zejména Odboru sociální péče o děti a také je dobrá spolupráce s Městským úřadem Javorník.

Podpora lokality (obcemi, krajem, státem, neziskovými organizacemi) by měla být:

- v oblasti sociální práce, nutná je kooperace nikoliv antagonismus, případové konference,
- stanovení společných postupů – synergie, ve výchově a vzdělávání, totéž, včetně vzájemné akceptace specifik a možností jednotlivých profesí a standardů sociálních služeb, to se týká i školství. Nemají jasné představy o sociálních službách, limitech, postupech apod.,

- v ovlivňování společenského klimatu, vztahů majority k menšinám, za klíčovou považuje roli médií, které vytvářejí obraz etnických menšin - vyhledávány jsou negativní informace, pokud je spáchán trestný čin Romem, je to uvedeno, jako i v ostatních lokalitách s extrémní nezaměstnaností je třeba řešit situaci – komplexně - souběh opatření v oblasti zaměstnanosti – klíčové, vzdělávání, bydlení.

12.5 Odborník Centra podpory inkluzivního vzdělávání (projekt MŠMT)

Společenské a sociální klima v Jesenicku, také v Javorníku a okolí, je napjaté. Vyhrocují se názory obyvatelstva na přítomnost menšin, především Romů. Dochází k migraci Romů a cizinců (Rumunů) do regionu. Hlavním důvodem je levné bydlení ve starých a nevyhovujících domech v pohraničí. Příslušníci menšin se tak dostávají do začarovaného kruhu – získají sice levné bydlení, ale zároveň se snížila možnost získat zaměstnání, protože v lokalitě je vysoká nezaměstnanost. Stávají se závislími na sociální podpoře. Ostatní obyvatelé lokality je tam nechtějí, jsou přesvědčeni, že příslušníci menšin je ohrožují, že jim berou práci, že negativně ovlivňují úroveň vzdělávání.

Soužití je problematické, vyskytují se konflikty. Na vytváření napětí participují i představitelé některých obcí, kteří za důvod zvýšené migrace Romů do regionu považují práci neziskových organizací, tj. že je jim věnována přílišná péče a to je přitahuje. V Javorníku je zřetelné napětí, vůči Romům se projevuje nevraživost, obyvatelé jsou ostražití, romské děti jsou pozorovány a hlídány (např. v prodejně potravin blízko školy).

Základní škola v Javorníku je specifickým sociálním prostředím, v němž lze pozorovat všechny aspekty sociální situace v Javorníku a okolí. Výrazně přibývají žáci ze sociálně znevýhodněného prostředí (tvoří třetinu všech žáků) – tím se škola odlišuje od jiných škol. Učitelé ve škole jsou unavení, panuje zde apatie, mají pocit, že jejich práce nepřináší efekt. Komunikace s žáky je komplikovaná – důvodem je mimo jiné jazyková bariéra, konflikty mezi žáky, častá nedorozumění, špatná nebo žádná příprava na vyučování,

nespolupracující rodiny. Úroveň výuky je tím ovlivňována u většiny sociálně znevýhodněných žáků. Škola spolupracuje s Občanským sdružením ESTER. Pro učitele ale není ESTER rovnocenným partnerem. Zdůrazňují, že pracovníci ESTER nemají potřebné vzdělání a požadují po nich především dohled nad psaním úkolů a nad docházkou žáků do školy. Rodiče žáků jsou rozděleni do dvou skupin – jedna tvrdí, že škola věnuje přílišnou pozornost sociálně znevýhodněným žákům, a že se proto snižuje úroveň vzdělávání, druhá skupina rodičů si myslí, že škola preferuje nadané žáky. Škole dlouhodobě ubývají žáci. Rodiče pro své děti volí dojíždění do vzdálených center. Pokud vývoj bude pokračovat stejným směrem, může se stát, že škola se stane speciální školou.

Specifikem, s nímž musí vykonavatelé sociální služby pracovat, je extrémní chudoba v Jesenicku a také geografická poloha regionu. Není zde dostatek sociálních pracovníků. Je třeba více pracovat v terénu – navštěvovat sociálně znevýhodněné rodiny, věnovat zvýšenou péči dětem, realizovat sociální poradenství, podporovat vzdělávání.

Stát v regionu zcela selhává. Nemá pro region žádnou koncepci, která by dlouhodobě řešila výjimečnou situaci. Reaguje vždy až na vzniklé problémy, koncepce je nesystémově nahrazována tokem finančních prostředků v rámci projektů a grantů. Chybí zde zaměření na specifické problémy regionu, podpora státu v této oblasti se nijak neliší od podpory jiných regionů. Nerespektuje specifika regionu a nijak s nimi nepracuje. Naopak posledními legislativními změnami (odebrání sociálního příplatku), které měly více motivovat nezaměstnané k hledání práce, výrazně zhoršil sociální situaci v regionu, protože tam není práce. Lidem tak klesla sociální podpora.

Významnou roli v Jesenicku hraje Občanské sdružení ESTER, které vykonává komplexní sociální práci, pohybuje se v terénu, stává se zaměstnavatelem, zajišťuje sociálně znevýhodněným lidem bydlení. Sdružení spolupracuje s obcemi, krajem, vyhledává granty a projekty. Je příkladem specifického přístupu k problematice sociálně ohroženého regionu, který by měl následovat stát i nestátní neziskové organizace.

Některé obce v regionu mají k aktivitám podporujícím Romy odmítavý postoj. Mimo jiné se to projevuje ve vztahu k práci ESTER, která je obviňována, že podporuje jenom Romy a nepomáhá ostatním obyvatelům. Obyvatelé jí vyčítají, že sociálně znevýhodněné osoby soustřeďuje právě v jejich lokalitě a je zdrojem problémů.

Obce nemají personální podmínky pro vyhledávání finančních zdrojů a zpracovávání projektů. Většinou nevyužívají možnosti, které nabízí kraj a stát. Nezískávají prostředky z Evropských strukturálních fondů (projekty jsou náročné na zpracování).

13 ANALÝZA ZÍSKANÝCH DAT

Javorník patří do mikroregionu Javornicka (Bernartice, Bílá Voda, Javorník, Uhelná, Vlčice) okresu Jeseníku Olomouckého kraje. Nachází se v nejsevernějším výběžku Moravy a Slezska a je příhraničním územím s Polskem. Celková rozloha okresu činí 719 km², jedná se o nejmenší okres v Olomouckém kraji. Počet obyvatel k 31. 12. 2010 činil 41095 osob (ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2011) a samotný Javorník má 2982 obyvatel (Srov. NAVRÁTIL aj.; MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, 2011).

Vývoj počtu obyvatel v lokalitě má klesající tendenci. Od roku 1990 - 2008 se počet snižoval z kvůli odchodu lidí v produktivním věku a zvyšující se počet obyvatel v poproduktivním věku. Národnostní skladba obyvatel je z 89% česká, moravská a slezská, 5% slovenská, 1,6% německá a z 0,6% romská (ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2011).

Poloha okresu Javorník v rámci České republiky ovlivňuje celý okres, jelikož hory v pohraničí jsou příčinou špatné dostupnosti do Jesenicka z hlavních městských center, což má za následek nedostatečný průmyslový rozvoj celé oblasti. Zapříčiňuje vysokou míru nezaměstnanosti a nerozvinutou infrastrukturu. Na sociální situaci se zde v minulosti rovněž podepsalo osídlování i vysídlování a zásahy komunistického režimu do demografického vývoje (vliv na nízké hustotu osídlení - opuštěné nemovitosti a jejich obydlování sociálně vyloučenými lidmi) (KAŠPAROVÁ aj, 2008).

„Nedostatečná ekonomická rozvinutost a řídké osídlení některých oblastí Jesenicka (převážně Javornicko) souvisí s pohnutou historií Sudet a s odsunem původních německých obyvatel. Celková podoba těchto lokalit (opuštěné a rozpadlé domy, pustá hraniční pásma apod.) poukazuje na narušené sociální struktury a sociální vazby“ (KAŠPAROVÁ aj. 2008, s. 196).

Po revoluci v roce 1989 a následně po vzniku samostatné České republiky došlo k zavírání průmyslových podniků, které do té doby fungovaly, což mělo za následek ztrátu pracovních míst. V okrese Jeseník je pouze 7 podniků s

počtem zaměstnanců nad 100 osob (HLADIŠOVÁ, 2008; KAŠPAROVÁ aj. 2008).

Již dnes je možné považovat situaci za nepříznivou a tento trend nadále pokračuje.

Do Javorníku a jeho okolí se začali stěhovat Romové a Rumuni, kteří za vidinou levnějšího bydlení začali osídlovat tuto oblast. A tak se Javorník v poslední době, tj. přibližně osmi let, stal (nezaměstnaností, nekvalifikovaností a poklesem zájmu o vzdělávání) sociálně vyloučenou oblastí. Problematika sociálního vyloučení se však netýká jen Romů, ale postihuje i ne-Romy, kteří vykazují stejné známky sociálního vyloučení. Sociální vyloučení má svá specifika v mnoha ohledech (oproti velkým městům). Nejsou zde rozlehlá ghetta, ale spíše roztroušené domy (Srov. KAŠPAROVÁ aj. 2008; NAVRÁTIL aj. 2010).

13.1 Pokrytí lokalit působením neziskových subjektů

Na Javornicku působí nezisková organizace ESTER o. s., Světakraj o. s. a Brontosaurus a Charita. Problematikou sociálně vyloučených na Javornicku se zabývá pouze ESTER. Jejich výhodou je několikaletá zkušenost s prací v sociálně vyloučených lokalitách, z čeho vytvářejí specifické projekty směřované k snižování sociálního (Srov. KAŠPAROVÁ aj. 2008; KOSÁTKO, 2011; DOST aj, 2012).

V současnosti byly ukončeny projekty zaměřené na kvalifikaci a pracovní uplatnění mladých lidí od 15 do 26 let: předškolní vzdělávání romských dětí (spolupráce mateřské školy v Uhelné s obcí) nebo zajímavý pilotní projekt ve Velké Kraši, který se zaměřuje na oblast bydlení a spočívá ve spolupráci obce a agentury a neziskové organizace (ESTER) (Srov. DOST aj. 2012; OBČANSKÉ SDRUŽENÍ ESTER, 2012; KAŠPAROVÁ aj. 2008).

13.2 Dynamika utváření vyloučených lokalit

Lokality na Jesenicku jsou ovlivněny migrací romských osob. Je to dynamický a neustále probíhající proces, který je založen na migraci vysokoškolských vzdělaných a v produktivním věku odcházejících lidí z regionu a také malým přírůstkem do regionu (KAŠPAROVÁ aj. 2008).

Mikroregion Javornicko je označován jako jedno z ekonomicky a sociálně deprivovaných oblastí kvůli nezaměstnanosti, špatné dostupnosti, omezené možnosti ekonomického rozvoje (KAŠPAROVÁ aj. 2008).

13.3 Zaměstnanost

„V Olomouckém kraji se lednová míra nezaměstnanosti v porovnání s prosincem 2010 zvýšila o 0,5% na 13,0%. Míra nezaměstnanosti se v průběhu měsíce ledna zvýšila ve všech pěti okresech Olomouckého kraje. Nejvíce, o 1,3% na 21,0% na Jesenicku, který tak v meziokresním srovnání dosahuje nejvyšší míry nezaměstnanosti v ČR, na druhém místě je sousední okres Bruntál, který je však součástí Moravskoslezského kraje. V členění dle správních obvodů obcí s pověřeným obecním úřadem (dále POÚ) a obcí s rozšířenou působností (dále ORP) dosáhly k 31. 1. 2011 v rámci Olomouckého kraje nejvyšších hodnot míry nezaměstnanosti Javorník (26,3%). Úřad práce v Olomouci nemá k dispozici data týkající se nezaměstnanosti Romů“ (KOSÁTKO, 2011).

Míru nezaměstnanosti vyšší než republikový průměr vykazovalo 47 okresů, nejvyšší byla v okrese Jeseník (17,9 %) (MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, 2012).

Míra registrované nezaměstnanosti k 29. 2. 2012 dosáhla hodnoty 9,2 % (leden 2012 – 9,1 %, únor 2011 – 9,6 %) (MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, 2012). Blíže znázorňují grafy v příloze č. 3

V okrese Jeseník není mnoho pracovních uplatnění. Větší podniky zkrachovaly, nepřístupnost novým podnikatelům a neatraktivnost pro investici

ze strany státu. Mezi negativní důsledky patří také krach větších podniků, které se neudržely.

„Výzkumy v oblasti zaměstnanosti dokládají nerovné postavení Romů na trhu práce ve srovnání s většinovou populací. Dlouhodobá a opakovaná nezaměstnanost znevýhodněných Romů vyplývá zejména

- *z nesouladu mezi požadavky současných zaměstnavatelů a úrovní profesní kvalifikace znevýhodněných Romů,*
- *z existence diskriminace na trhu práce,*
- *z nedostatku pracovních příležitostí na otevřeném trhu práce.*

Znevýhodnění Romové jsou vytlačováni na sekundární trh práce, kde získávají nestabilní pracovní příležitosti často bez pracovního kontraktu.

Nezaměstnanost Romů nepřináší negativní dopady jen pro jednotlivce, ale představuje i velké ekonomické ztráty pro národní hospodářství a ztrátu lidského kapitálu, který by za jiných podmínek mohl být využit ve prospěch produktivity. Výdaje státu spojené s nezaměstnanou skupinou následně snižují společenskou pozici Romů, ohrožují celkovou společenskou soudržnost a mohou být podkladem pro šíření extremismu v české společnosti“ (KOCÁB, 2010, s. 31).

13.4 Mechanismy sociálního vyloučení

Zjištění z dokumentu o monitoringu zpochybňují častý stereotyp, že Romové nechtějí pracovat. Zájem o práci je, ale nejsou k dispozici pracovní místa, dokonce je velký zájem o veřejně prospěšné práce v této lokalitě, ale vzhledem nemožnosti obsadit všechny zájemce se stává, že nezaměstnaní bývají závislí na sociálních dávkách. Ze sítě sociálních dávek se po více jak půl roce špatně navrací zpět do systému práce (Srov. KAŠPAROVÁ aj. 2008; DOST aj. 2012).

Občanské sdružení ESTER se snaží pomáhat a podporovat sociálně vyloučené, kteří jsou dlouhodobě nezaměstnaní, ztratili sociální zázemí, jsou izolovaní a

své postavení nemohou z objektivních důvodů sami úspěšně změnit. V mikroregionu Javornicko se převážně vyskytují uživatelé, kteří tvoří početnou romskou minoritu a v obci Bílá Voda rozrůstající se minorita rumunských emigrantů z roku 1989. ESTER, v rámci svých programů pomáhá rodinám poskytovat asistované bydlení a sociální služby, vytváří vzdělávací a re/kvalifikační kurzy a podporuje zaměstnání, realizuje projekty na podporu s cílem jejich návratu na trh práce (oprava koupaliště, rekonstrukce starých domů, kde mohou sami uživatelé bydlet). Díky aktivitám Ester o.s. v současnosti je nejvýznamnějším zaměstnavatelem sociálně vyloučených osob v celém okrese (Srov. DOST aj. 2012; OBČANSKÉ SDRUŽENÍ ESTER, 2012; KAŠPAROVÁ aj. 2008).

13.5 Vzdělání

Předškolní vzdělávání a základní škola

Děti ze sociálně slabších rodin (převážně romských) již na prvním stupni základní školy se potýkají se znevýhodněním, jelikož často nejsou připraveni k nástupu do školy z důvodu jazykových, jejich temperamentu a náročností školních osnov a nepříznivým domácím prostředím pro žáka. Často se tak romské děti jeví jako zaostalé, nemotivované ke vzdělání a neschopné zvládat výuku a ještě se jim přičítá, že je jim věnována větší péče na úkor bezproblémových žáků.

Podle Kašparové *„učitelé i mnozí zástupci veřejné správy hodnotí velmi pozitivně předškolní výchovu. Ta eliminuje problémy se vstupním znevýhodněním, současně dětem rodičům pozvolným způsobem usnadňuje začátek celého vzdělávacího procesu dítěte a přispívá k vytvoření pozitivního náhledu na vzdělání. Některé obce a neziskové organizace iniciují projekty na podporu dojíždění romských dětí do škol, často však na tyto aktivity chybějí finanční prostředky“* (KAŠPAROVÁ aj. 2008, s. 217). Během vzdělávání jsou dětem k dispozici asistenti pedagoga, kteří však v praxi místo pomoci dětem se ocitají v roli „kontrolora“ a „vyjednavče“ ve sporech mezi žákem, rodiči a školou. Náplň práce asistenta pedagoga ve škole by však měla být zacílena na pomoc a asistenci přímo při výuce nebo s doučením předmětu, ve kterém

žakovy znalosti neodpovídají. Asistenti pedagogů jsou téměř na všech školách, kam romské děti docházejí. Mnoho romských dětí ze sociálně slabých rodin jsou přeřazeny do zvláštních škol. Často rodiče přivedou do školy své děti sami. Jako důvod uvádějí, že speciální školu navštěvují ostatní sourozenci (důvodem je v mnoha případech skutečnost, že speciální školu navštěvuje starší sourozenec, mohou tedy dojíždět spolu). Zhruba 50 % dětí na zdejší škole je romských. Romské děti se často potýkají s vysokou absencí ve výuce, rodiče ani děti nejsou pozitivně motivováni ke studiu. Pomoc s doučováním na v mikroregionu Javornicko často přebírají neziskové organizace. Snaží se přispět k smysluplnému využití volného času po škole. Organizace o.s. Ester organizuje mimoškolní aktivity, celoprázdninové tábory pro romské děti (KAŠPAROVÁ aj. 2008).

13. 6 Bydlení v osobním vlastnictví

„Poměrně rozšířeným typem bydlení je pronájem bytů v menších bytových domech. Jedná se o způsob bydlení, který je častý převážně na Javornicku. Jeden až tři bytové domy jsou situovány většinou v centru menší obce (Bernartice, Bílá Voda, Uhelná, Uhelná - Horní Fořt, Vlčice), nikoliv v odloučení od ostatních domů. V jednom bytovém domě bývá přibližně okolo sedmi bytových jednotek, k dispozici jsou zde dvou- a třípokojové byty. Lze konstatovat, že právě tyto domy jsou často považovány za „problémové lokality“, kde se soustřeďuje větší počet sociálně slabých rodin romského i neromského původu. Starostové obcí v některých případech hodnotí bytové domy jako „minighetta“ a jsou pro ně zdrojem přetrvávajících obtíží“ (KAŠPAROVÁ aj. 2008, s. 238).

Je nutné zdůraznit, že přístup majitele nemovitosti, který dům rodinám byty pronajímá, má také vliv na celkovou situaci a podobu lokality. Jsou majitelé, kteří často v regionu nežijí a o svou nemovitost se dostatečně nestarají, pouze vybírají nájemné a můžou se stát účastníky toho, že může dojít k její devastaci nájemníky a tím ke komplikacím s ostatními sousedy. Naopak jiná situace nastává u majitelů žijících v blízkosti lokality a o dům se určitým způsobem

starající, komunikující s nájemníky, ale i s neziskovými organizacemi, je bezproblémová (KAŠPAROVÁ aj. 2008).

13.7 Současná situace

V mikroregionu Javornicko „před rokem 2007 probíhala spolupráce mezi neziskovou organizací a majitelem bytového domu tak, že za rodiny ručila nezisková organizace a bydlení v domě mělo statut „chráněného“ či „tréninkového“ bydlení. Rodiny ze sociálních dávek hradily náklady spojené s bydlením přímo organizaci, organizace hradila náklady na bydlení zase majiteli. Rodiny nedlužily, byly pod určitým dohledem organizace a majiteli „bytovek“ systém vyhovoval, protože vše obstarávala zmíněná nezisková organizace. Od ledna 2007 začal platit nový zákon o sociálních službách, tím se podmínky výrazně změnily a pro rodiny se stalo výhodnější mít nájemní smlouvu přímo s majitelem, tak, aby jim nezanikl nárok na sociální dávku. Majitel bytového domu na situaci přistoupil na základě zaručení neziskové organizace, že terénní službu a sociální práci s rodinami povede dál. V současné době spolupráce stále funguje“ (KAŠPAROVÁ aj. 2008 s. 240).

Po lednu 2007 nově zavedený doplatek za bydlení u většiny rodin nepokryje výdaje spojené s bydlením v celé jejich výši, ale na základě poměrného výpočtu pokryje zhruba 50 – 60%. Většina sociálně slabých rodin se staly dlužníky, jelikož se změnou v zákoně se potýkají s nedostatkem finančních prostředků (KAŠPAROVÁ aj. 2008).

13.8 Sociální bydlení

Na Javornicku se snaží bydlení pro sociálně slabé rodiny rovněž zajistit neziskový sektor, přesto zde není situace s bydlením uspokojivě příhodná (KAŠPAROVÁ aj. 2008).

14 SHRNUTÍ, INTERPRETACE

Region Jesenicka je sociálně ohroženou oblastí. Vysoká nezaměstnanost (20%), odlehlost regionu (pohraničí), nepřístupnost (hory) vytváří předpoklady pro sociální frustraci obyvatel.

Jesenicko postrádá rozvoj průmyslu, obchodu a podnikání. Zanikla řada firem, není zájem o zakládání nových.

Dochází k postupnému odchodu střední vrstvy do center, zůstávají sociálně znevýhodnění občané. Zároveň dochází k příchodům příslušníků etnických menšin, především Romů. Důvodem je především levné bydlení (často ve zcela nevyhovujících objektech). V odlehlých lokalitách Jesenicka je extrémní chudoba.

Základní škola v Javorníku zaznamenává růst počtu sociálně znevýhodněných žáků, především Romů (tvoří jednu třetinu všech žáků). Její situace je ve srovnání se školami v jiných oblastech země zcela specifická.

V uvedené lokalitě roste sociální napětí. Nejsou zde pracovní příležitosti, nevznikají nové. Roste počet obyvatel závislých na sociální podpoře.

Společenské klima v Javorníku a okolí se v posledních letech dramaticky zhoršuje. Polarizují se vztahy mezi majoritou a minoritou. Romové jsou obviňováni ze zhoršování sociální situace v Javorníku a okolí, z problémového soužití. Základní škola je kritizována, že věnuje sociálně znevýhodněným žákům přílišnou péči na úkor ostatních žáků. Nestátní neziskové organizace jsou napadány, že jejich zaměření a práce s menšinami přitahuje do regionu další příslušníky menšin.

Obce mají k řešení sociální situace rozdílný přístup. Stále více se objevují extrémní názory na to, jak tuto situaci řešit. Někteří starostové odmítají práci neziskových organizací a usilují o to, aby v jejich obcích nepracovaly.

Olomoucký kraj podporuje obecnou sociální práci, individuální projekty zaměřené na podporu Romů a další aktivity různými projekty. Má vytvořenu koncepci romské integrace na období 2010- 2013.

Stát v sociálně ohroženém regionu Jesenicka selhává. Nemá žádné koncepční řešení, které by bylo zaměřeno na speciální podporu regionu. Nesystémově podporuje sociální služby, Romy a jiné činnosti finančními prostředky z projektů a grantů. Ty jsou ovšem stejné pro všechny regiony. Změny v sociálních dávkách výrazně zhoršily sociální situaci v Jesenicku.

Nestátní neziskové organizace nepracují v regionu efektivně, nespolupracují mezi sebou. Některé z nich region zcela opustily. Výjimkou je Občanské sdružení ESTER, které vykonává komplexní sociální práci, je zaměstnavatelem sociálně znevýhodněných osob, zajišťuje pro ně bydlení, spolupracuje při vzdělávání dětí. Spolupracuje s obcemi, úřadem práce, s Olomouckým krajem. Je napadáno některými místními politiky a veřejností, že ještě zhoršuje situaci v regionu, protože věnuje sociálně znevýhodněným osobám přílišnou péči a podporuje jejich migraci do regionu.

15 NÁVRHY A DOPORUČENÍ

Pro postup při řešení sociální situace v Javorníku a okolí je třeba realizovat následující:

- v legislativě jasně definovat charakteristiku sociálně ohrožené lokality, nezuzovat ji pouze na ekonomické aspekty, ale také na kulturní znevýhodnění, polohu regionu, dopravní dostupnost, infrastrukturu, vzdálenosti od kulturních a průmyslových center,
- přijmout podpůrná opatření pro sociálně ohrožené lokality,
- motivovat pracovníky v sociálních službách a ve školství k pracovní stabilitě v sociálně ohrožené lokalitě finančním zvýhodněním (příplatky za práci v pohraničí a v sociálně ohrožené lokalitě),
- podporovat rozvoj podnikání a vznik nových firem v sociálně ohrožené oblasti formou speciálních pobídek a daňových zvýhodnění,
- podporovat speciálními dotačními programy rozvoj infrastruktury, dopravní dostupnosti,
- podporovat rozvoj školství v sociálně ohrožených lokalitách, včetně vzdělávání pedagogů ve speciální pedagogice a sociální práci, legislativně umožnit vytvoření pracovní pozice školního sociálního pracovníka,
- do odborné přípravy na vysokých školách zařadit pro studenty sociální práce, pedagogických a zdravotnických oborů větší rozsah specifík práce v sociálně ohrožených oblastech, multikulturní výchovy, práce s etnickými menšinami,
- podporovat obce při vyhledávání zdrojů na financování sociální práce, na rozvoj infrastruktury, vzdělávání, k tomuto účelu poskytovat obcím prostředky na mzdy projektových manažerů,
- na úrovni Olomouckého kraje vytvořit pozici projektového manažera, který by poskytoval obcím a neziskovým subjektům v sociálně ohrožené lokalitě metodickou pomoc a poradenství při vyhledávání grantů a výzev a při zpracování projektů,
- v sociálně ohrožené lokalitě umožnit účast pracovníků neziskových nestátních subjektů (zabývajících se sociální prací a vzděláváním) ve

vzdělávání pedagogických a sociálních pracovníků, podporovat činnost těchto subjektů metodicky, materiálně a finančně,

- na úrovni Olomouckého kraje být mediátorem pro komunikaci a řešení problémů spolupráce mezi jednotlivými subjekty v sociálně ohroženém regionu,
- realizovat za podpory státu v sociálně ohrožené lokalitě dlouhodobé programy a aktivity zaměřené na multikulturní výchovu, odmítání rasismu a xenofobie, zaměřit se při tom na žáky škol, zapojit do aktivit známé osobnosti.

ZÁVĚR

Bakalářská práce mi umožnila poznat konkrétní sociální situaci v regionu s vysokou nezaměstnaností, nedostatkem pracovních příležitostí a se zhoršujícími se vztahy mezi majoritou a minoritou. Přínosná pro mne byla setkání s odborníky, kteří region Jesenicka znají a problematikou sociální práce a vzdělávání se dlouhodobě zabývají. Při rozhovorech s nimi a následné analýze jsem si prakticky ověřovala své znalosti získané studiem.

Zjistila jsem, že uvedený region má specifika a tím se výrazně odlišuje od jiných regionů. Tomu je nutné přizpůsobovat metody a formy sociální práce, výchovy a vzdělávání. Stát ovšem tato specifika nijak nereflektuje a nepracuje s nimi. V regionu působí stejné sociální služby jako jinde, nabídka podpory rovněž není na region nijak zaměřena. Nestátní neziskové organizace dokonce region opouštějí – nenalézají efektivní možnosti podpory. Výjimkou je jediná nezisková organizace, která zde působí systematicky a komplexně. Ta je ovšem majoritou odmítána a klade se jí za vinu narůstající počet sociálně znevýhodněných občanů.

Potvrdila jsem si svůj názor z počátku práce, že stát reaguje většinou pozdě, vždy, až nastane vážný problém.

Podrobněji jsem se také seznámila s životem romských obyvatel regionu, jejich sociální exkluzí a důsledky, které z ní v běžném životě plynou. Setkala jsem se s rasismem a xenofobií. Bylo pro mne složité nezaujatě tuto situaci sledovat, protože jsou s ní spojeny konkrétní osudy lidí, které jsem poznala. Situaci v Javorníku a okolí jsem zkoumala s určitým vhladem a očekáváním, protože studijní praxi jsem vykonávala v občanském sdružení, které dlouhodobě pracuje s romskými dětmi a jejich rodinami. Zjistila jsem, jak zkresleně a zjednodušeně jsou majoritou vnímáni a jak k tomu přispívají média.

Základním poznatkem se pro mne stalo zjištění, že obecně použitelné návody na řešení sociální situace v ohrožených regionech nejsou správné. Pro tyto regiony je třeba připravovat programy podpory respektující situaci a vycházející z ní. Legislativa se nesmí stát dogmatem, kterým se všichni

budeme řídit a neuděláme nic navíc. Důležitá je také osvěta a komunikace s majoritou.

Bakalářská práce se pro mne stala zdrojem nových poznatků a zjištění.

SEZNAM LITERATURY

CORSI, C., CREPALDI, CH., LODOVICI, M., et al. *Ethnic minority and Roma women in Europe: A case for gender equality?* Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010. 154 p. ISBN 978-92-79-12981-0.

FLECK, G., RUGHINIS, C. *Come Closer (Inclusion and Exclusion of Roma in the Present- Day Romanian society)*. Bukurešť: Human Agency, 2008. 264 s. ISBN 973-8973-09-0.

HARTL, P. Poradenství. In MATOUŠEK, O. aj. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. 83-118 s.

HASALOVÁ, A. *Riziko sociálního vyloučení*. Bakalářská práce. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. 82 s. Vedoucí: PhDr. Pavel Kliment, Ph.D.

HAVRDOVÁ, Z. *Kompetence v praxi sociální práce*. Praha: OSMIUM, 1999. 165 s. ISBN 80-902081-8-5.

HENDL, J. *Přehled statistických metod zpracování dat: analýza a metaanalýza dat*. 2. vyd. Praha: Portál, 2006. 583 s. ISBN 80-7367-123-9.

HENDL, P. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-042.

CHRENKOVÁ, M., SOBKOVÁ, H., VAJĎÁKOVÁ, Z. *Metody sociální práce a sociální služby, standardy kvality v sociálních službách*. In JANOUŠKOVÁ, K. *Metodické a koordinační dovednosti v sociálních službách*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2007. 11- 38 s.

KOCÁB, M. *Koncepce romské integrace na období 2010-2013*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2010. 81 s. ISBN 978-80-7440-022-3.

LUCKÁ, Y. Krizová intervence. In MATOUŠEK, O. aj. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003a. 119-134 s.

MAREŠ, P. *Faktory sociálního vyloučení*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2006. 34 s. ISBN 80-87007-15-8.

MAREŠ, P. Marginalizace, sociální vyloučení. In SIROVÁTKA, T. *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Georgetown, 2002. 6-15 s.

MATOUŠEK, O. aj. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003a. 385 s. ISBN 80-7178-548-2.

MATOUŠEK, O. aj. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. Praha: Portál, 2007. 184 s. ISBN 978-80-7367-310-9.

MATOUŠEK, O. aj. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001. 312 s. ISBN 80-7178-473-7.

MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003b. 288 s. ISBN 80-7178-549-0.

MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. aj. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005. 352 s. ISBN 80-7367-002-X.

MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 3. akt. vyd. Praha: Portál, 2011. 344 s. ISBN 978-80-7367-825-8.

MUSIL, L., NAVRÁTIL, P. Sociální práce jako nástroj překonávání sociálního vyloučení Romů. In NAVRÁTIL, P. *Romové v české společnosti*. Praha: Portál, 2003. 193-210 s.

NAVRÁTIL, M. aj. *Strategický plán lokálního partnerství Jesenicko*. B.m.: Agentura pro sociální začleňování v romských lokalitách, 2010.

NAVRÁTIL, P. *Romové v české společnosti*. Praha: Portál, 2003. 224 s. ISBN 80-7178-741-8.

NAVRÁTIL, P. *Úvod do teorií a metod sociální práce*. Brno: Marek Zeman, 2001. 168 s. ISBN 80-903070-0-0.

PALACKÁ, K. *Sociální práce s Romy ve Valašském Meziříčí*. Bakalářská práce. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. 65 s. Vedoucí: Mgr. Radomír Juříčka.

RIK, van B., MOLLER, I.H. *Active social policies in the Eu (Inclusion through participation?)*. Bristol: The Policy Press, 2002. 233 s. ISBN 1-86134-280-2.

ŘEZNÍČEK, I. *Metody sociální práce*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994. 75 s. ISBN 80-85850-00-1.

ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme*. Praha: Portál, 1998. 143 s. ISBN 80-7178-250-5.

SIROVÁTKA, T. *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Georgetown, 2002. 355 s. ISBN 80-86251-13-6.

SIROVÁTKA, T. Zaměstnanost a materiální podmínky života Romů. In NAVRÁTIL, P. *Romové v české společnosti*. Praha: Portál, 2003. 155-164 s.

SOCIOKLUB. *Romové v České republice*. Praha: Sociopress, 1999. 558 s. ISBN 80-902260-7-8.

STRAUSS, A., CORBINOVÁ J. *Základy kvalitativního výzkumu*. Přel. S. Ježek. Boskovice: Albert, 1999. 195 s. ISBN 80-85834-60-X.

SOTONIAKOVÁ, E. *Teorie a metody sociální práce*. Ostrava: Repronis, 2005. 68 s. ISBN 80-7368-118-8.

ŠPINDLEROVÁ, T., VOMASTKOVÁ, K. Lokalita Jesenícko. In KAŠPAROVÁ, I., RIPKA, Š., JANKŮ K. aj. *Dlouhodobý monitoring situace romských komunit v České republice – moravské lokality*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2008.

ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat*. Praha: SLON, 1999. 128 s. ISBN 80-85850-69-9.

INTERNETOVÉ ZDROJE

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Statistická ročenka Olomouckého kraje 2011* /online/. ©2011, poslední revize 30. 12. 2011 /cit. 2012-03-13/. Dostupné z http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/krajkapitola/711011-11-r_2011-01

EUROPEAN COMMISSION. *European platform against poverty and social exclusion* /online/. ©2012, /cit. 2012-01-07/. Dostupné z <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=961&langId=en>

MAREŠ, P. a SIROVÁTKA, T. *Sociální vyloučení (exkluze) a sociální začleňování (inkluze) - koncepty, diskurz, agenda* /online/. ©2010, /cit. 2012-03-10/. Dostupné z http://www.inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/Socialni_vyloucení_exkluze_a_socialni_zaclenovani_inkluze.pdf

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Měsíční statistika nezaměstnanosti za rok 2012* /online/. ©2012, /cit. 2012-01-14/. Dostupné z <http://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz/mes>

OBČANSKÉ SDRUŽENÍ ESTER. *Úvodní strana* /online/. ©2012, /cit. 2012-03-09/. Dostupné z <http://www.esterzalesi.eu/>

POLONY, O. *Co je to sociální vyloučení* /online/. ©2009, /cit. 2012-01-17/. Dostupné z http://www.integracniprogramy.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=667&Itemid=295

KOSÁTKO. *Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2010* /online/. ©2011, poslední revize 12.10 2011 /cit. 2012-03-05/. Dostupné z <http://www.romea.cz/dokumenty/zprava-romove-CR-2010.pdf>

SBÍRKA ZÁKONŮ. *Zákon o sociálním zabezpečení § 73* /online/. ©2012, /cit. 2012-02-07/. Dostupné z <http://www.sbirkazakonu.info/zakon-o-socialnim-zabezpeceni/socialni-peci-zajistuje-stat-pomoc-obcan.html>

HLADIŠOVÁ. *Přehled o stavu územně plánovacích podkladů a územně plánovací dokumentace obcí /online/*. ©2008, poslední revize 29.7.2008 /cit. 2012-03-18/. Dostupné z <http://www.uur.cz/images/uzemnirozvoj/uzemniplanovani/evidence/rocenka2007/tabulky/Olomoucky-tabulka.pdf>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1

Otázky pro rozhovor (odborníci z praxe a ředitel základní školy)

Příloha č. 2

Novinové články (IDNES.CZ, Deník, Jesenický týdeník).

Příloha č. 3

Grafy znázorňující nezaměstnanost

Příloha č. 1

Otázky pro rozhovor

Odborníci z praxe

1. Jak hodnotíte společenské a sociální klima v Javorníku a okolí?
2. Jaká jsou specifika sociální práce v uvedené lokalitě? Čím se liší od jiných lokalit Olomouckého kraje?
3. Realizuje Olomoucký kraj nějaký program podpory pro uvedenou lokalitu? Jaký?
4. Podporuje stát (v rámci nějaké koncepce, mimo ni, speciálního programu či jinak) uvedenou lokalitu? Jak?
5. Je podpora lokality obcí, krajem, státem dostačující?
6. Kolik neziskových organizací v lokalitě působí?
7. Jak hodnotíte práci neziskových organizací v lokalitě? Spolupracují spolu, koordinují své aktivity?
8. Jaká je spolupráce neziskových organizací se školami, obcemi, krajem?
9. Jaká by měla být podpora lokality (obcemi, krajem, státem, neziskovými organizacemi...)
 - v oblasti sociální práce,
 - ve výchově a vzdělávání,
 - v ovlivňování společenského klimatu, vztahů majority k menšinám?
10. Jaký navrhuje postup při řešení sociální situace v uvedené lokalitě?

Ředitel ZŠ Javorník

1. Jak se projevuje přítomnost menšin v Javorníku a okolí ve výchově a vzdělávání?
2. Jaká jsou specifika pedagogické práce v ZŠ Javorník?
3. Je pedagogická práce v ZŠ Javorník náročnější než v jiných regionech? Pokud ano, v čem?
4. Jsou specifika pedagogické práce ve škole personálně podpořena (školní psycholog, speciální pedagogové, spolupráce se sociálními pracovníky)?

5. Jak hodnotíte výsledky vzdělávání v ZŠ Javorník? Můžete zhodnotit výsledky sociálně znevýhodněných žáků ve srovnání s ostatními žáky?
6. S kým škola spolupracuje při řešení problémů sociálně znevýhodněných žáků?
7. Kolik je ve škole sociálně znevýhodněných žáků?
8. Kolik žáků je příslušníkem národnostní menšiny? Z toho Romů....., Rumunů dalších
9. Jaké jsou potřeby školy pro práci se sociálně znevýhodněnými žáky?
10. V čem potřebuje škola podporu?
11. Jaký je vztah veřejnosti ke škole?
12. Jak hodnotíte společenské a sociální klima v Javorníku a okolí?
13. Jak hodnotíte práci neziskových organizací v lokalitě?
14. Je podpora školy obcí, krajem a státem dostačující (personální, finanční, materiální)?
15. Čím se liší sociální práce v Javorníku a okolí od jiných lokalit Olomouckého kraje?
16. Jaký navrhuje postup při řešení sociální situace v uvedené lokalitě?

Příloha č. 2

Novinové články

IDNES. CZ:

Datum: 30.7. 2010

Sdružení stěhující Romů do Uhelné pro ně chce další byty. Místní to odmítají a mluví o budování ghetta

V Uhelné na Jesenicku teď nežijí zrovna klidně. Místním se nelíbí aktivity Občanského sdružení Ester, které do vsi sváží Romů a nyní přišlo s nápadem postavit zde nízkoprahové centrum i další azylové domy. Jedna strana mluví o pomoci menšině a nepřiměřené reakci, druhá o vzniku ghetta.

Romů přišlo do Uhelné, která má zhruba čtyři sta obyvatel, během pěti let asi osmdesát. Získali tu byty, které pro ně připravilo Občanské sdružení Ester z Javorníku.

Pohledů na situaci je mnoho - starosta Ludvík Juřík ji označuje za zoufalou, sdružení problémy přiznává, ale tvrdí, že starosta stav dramaturgizuje. Místní Romové jej mají za rasistu, Společenství Romů na Moravě naopak s Juříkovými názory souhlasí.

"Uhelná je malá obec a teď tvoří kvůli sdružení Ester pětinu obyvatel Romové. Nic proti nim nemám, ale taková koncentrace nemá nic společného se sociálním začleňováním. Jenom se zbytečně kumulují problémy," sdělil Juřík.

"Menší část Romů nám žádné starosti nepřidělává, s ostatními jsou ale neustále problémy. Prakticky denně řešíme přestupky proti veřejnému pořádku. Odpočinkový altánek jsme už z návsi museli přestěhovat, protože ho romská mládež ničila. A lidé čekající na autobus si nemají kam sednout, protože čekárna je pořád plná," shrnul část konfliktů starosta.

Pro Romů si sdružení v Uhelné pronajalo nebo koupilo od soukromých majitelů prázdné byty i bytový dům a nabídlo je lidem, kteří se sem stáhli z celého Jesenicka. Když nyní Ester informovalo radnici, že chce ve vesnici vybudovat místo staré stodoly nízkoprahové centrum a další azylové byty, situace se ještě více vyhrotila a zastupitelé o tom nechtějí ani slyšet.

"Podle územního plánu tam má být parkoviště, takže nic jiného tam neschválíme. Nebudeme podporovat, aby sem přišli další Romové," řekl Juřík. On sám má jasno - místo řešení romské otázky sdružení jen přidělalo problém obci. "Ono je pěkné brát různé dotace a dávky na bohudobré účely. Jenže tady vzniklo ghetto a my s tím nemůžeme nic dělat. Nechápu, jak to může stát podporovat," postěžoval si.

Starosta problémy zveličuje, tvrdí sdružení

Sdružení Ester odpor obce zaskočil. "Moc tomu nerozumím. My jsme jenom požádali obec o stanovisko k našemu novému projektu, protože jde o citlivé téma. Reakce byla ale zcela nepřiměřená," uvedl za sdružení Karel Novák.

Přiznal nicméně, že taková koncentrace Romů jako v Uhelné není správná. "Optimální řešení to není, jenže lidé mohou bydlet jen tam, kde jsou byty. Tady jich bylo dost volných a nemyslím si, že jsou s Romy zásadní problémy, jak to prezentuje starosta."

Podle Nováka je většina Romů pod drobnohledem sdružení. "Dohlížíme, aby za služby platili tak, jak mají a neničili byty. Nepřipustíme, aby se k nim stěhovali příbuzní odjinud. Některé domácnosti kontrolujeme prakticky pořád," nastínil práci sdružení.

Romové z Uhelné označují starostu za rasistu, ten to ale odmítá. "Já a rasista? Nesmysl! Vždyť na úradě pracuje Romka. A sdružení Ester jsme pro jejich aktivity s dětmi dali k dispozici místnost, jednou týdně mají tělocvičnu a hřiště využívají pravidelně. Já jenom chci, aby se někdo nepokoušel řešit romskou otázku způsobem, který není řešením a jenom nám přiděluje problémy," vysvětlil Juřík.

Zastupitelé Uhelné mají za sebou lidi z vesnice. "Je dobře, že jsou zastupitelé proti přisunu dalších Romů. Vždyť by se sem stěhovali pořád další a další a za chvíli by tady byl nový Chánov," řekla žena, která chtěla zůstat v anonymitě.

Neházejte nás do jednoho pytle, nejsme všichni stejní

A pohled z romské strany? "Já nechápu, co proti nám starosta má. Nikomu neškodíme, chceme jen bydlet. Nebýt sdružení Ester, tak se čtyři tlačíme v jedné malé místnosti. Sedm let jsme sháněli byt, ale všude nás vypoklonkovali, že nemají. Přitom jsme se ptali jenom tam, kde hledali nájemníky," popsala Zlatica Pokutová.

Rodina ví, že problémoví Romové jsou důvodem, proč se třeba i na ně dívají lidé v Uhelné skrz prsty. "Samozřejmě nás to mrzí, ale těžko s tím něco uděláme. Nemyslím si však, že je to tady tak špatné, jak říká starosta," nastínil Michal Pokuta.

DENÍK:

Datum: 22.7.2010

Autor: Danuše Krčová

Dotace od státu prý sdružení získalo nezákonně

Podobná zařízení chce sdružení budovat i v Javorníku a v Travné. Na tři projekty chce nezisková organizace získat od státu celkem sedmáct milionů korun. V objektu v Uhelné, který sdružení koupilo od podnikatele, má v přízemí vzniknout nízkoprahové centrum pro setkávání lidí. V prvním patře projekt počítá s výstavbou kanceláří, kde by pracovníci Ester radili klientům, jak se vypořádat s dluhy a pomáhali by lidem s hledáním práce, děti by sem chodily na doučování. V domě mají také vzniknout dva azylové byty. „Projekt

sem nepřítáhne další lidi, má pracovat s těmi, kteří žijí v Uhelné,“ pokoušel se uklidnit situaci v obci Karel Novák ze sdružení Ester.

JESENICKÝ TÝDENÍK:

Datum: 14.6. 2011

Autor: (alf)

UHELNÁ NESOUHLASÍ S PROCESEM INTEGRACE

Problémy s integračními aktivitami sociálně vyloučených obyvatel, které v Uhelné realizuje občanské sdružení Ester, se stále stupňují, stejně tak jako protesty samosprávy obce.

Uhelná - Už více než rok se táhne vyhrocená situace mezi samosprávou obce Uhelná na straně jedné a občanským sdružením Ester na straně druhé. Soužití mezi starousedlíky a nově přichozími klienty sdružení, kterých je v obci s necelými 500 obyvateli přibližně osm desítek, zřejmě kompromisní řešení jen tak brzy nenajde. Drobná kriminalita, projevy vandalizmu a přestupky proti občanskému soužití jsou zde na denním pořádku a na začátku roku proto vyzvalo vedení obce

ke spolupráci také Policii ČR. A množí se i obavy většiny obyvatel, že s dalším rozvojem aktivit o.s. Ester bude v obci nekontrolovatelně růst také počet nově přichozích.

Podle starosty Uhelné Ludvíka Jufka, nominovaného za své aktivity na ocenění Jesenický Huňáč v kategorii osobnost roku, nepředstavuje integrační politika sociálně vyloučených, jak ji organizuje o.s. Ester za podpory vládní Agentury pro sociální začleňování v romských lokalitách, příliš šťastné řešení

vzhledem ke své nekomplexnosti a nedotaženosti opatření. V případě obcí na Javornicku navíc příliv nově přichozích zhoršuje životní podmínky stávajících obyvatel. Celá situace se znovu vyostřila v březnu tohoto roku s projednáváním projektu „Společné aktivity mikroregionů Zulovska a Javornicka při integraci osob ze sociálně vyčleněných romských lokalit“. Na 5. zasedání zastupitelstva obce ve čtvrtek 10. března zastupitelé přijali jednoznačně odmítnutí snah různých orgánů zasahovat do života a rozhodování obce a díky intervenci poslance Jiřího Krátkého se téma dostalo také na půdu parlamentu. Přes veškeré snahy obě strany sporu stále nenacházejí společnou řeč a koloběh vzájemného nedorozumění není u konce. Dokládá to také současný vývoj reprezentovaný na stránkách JT dvěma dokumenty: stanoviskem zastupitelstva obce Uhelná a reakcí Martina Šimáčka, ředitele Agentury pro sociální začleňování v romských lokalitách.

(alf)

stravování na základních školách dostatečná?

Jesenických škol kvalitní a vhodnou stravu, si hodlá poskytnout komise města.

program minulého jednání zastupitelstva.

V současné době nemají jesenické základní školy vlastní vývařovnu a odebírají hotovou stravu z velkokapacitní školní

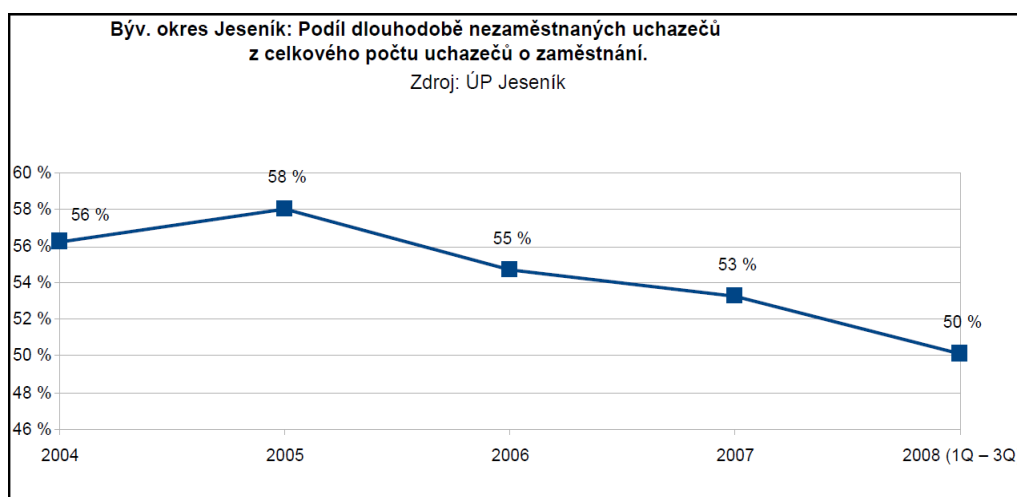
kuchyně na SOŠ strojní a stavební sídlící na bývalém hotelu "M". Když se otázka stravování na základních školách v Jeseníku řešila před několika lety, byla jako optimální vybrána právě tato možnost namísto nadměrných investic do vlastní kuchyně

Příloha č. 3

Grafy

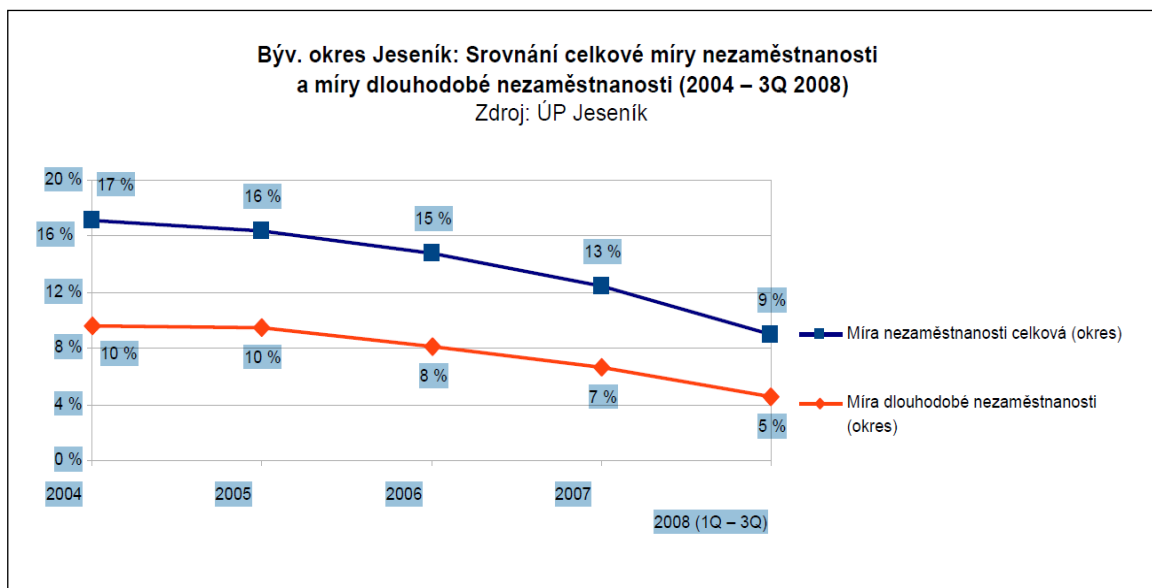
Celkový přehled nezaměstnanosti v bývalém okrese Jeseník ukazují grafy č. 1 až 3.

Graf č. 1: *Srovnání celkové míry nezaměstnanosti*

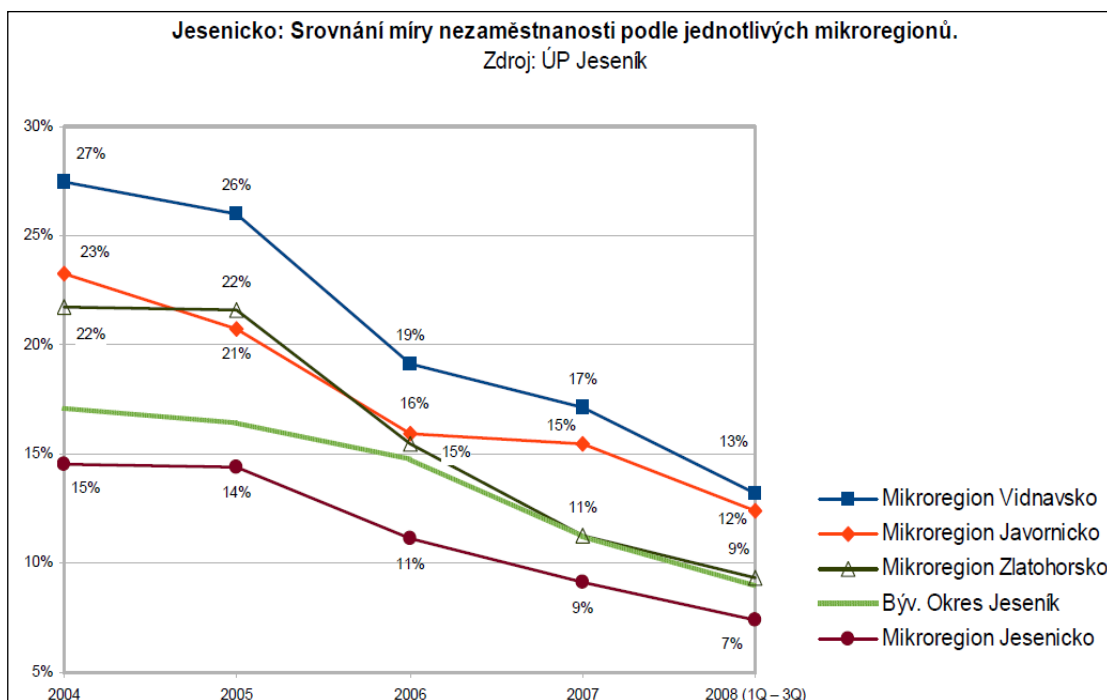
Z monitoringu nezaměstnanosti v období 2004-2008 je z grafu patrné, že celková míra nezaměstnanosti klesla o 8% a míra dlouhodobé nezaměstnanosti poklesla o 5%. Jesenícko a některé regiony (Javornicko, Žulovsko) se označují za ekonomicky a sociálně deprivované. Z důvodu umístění lokality (je to řídké obydlená příhraniční oblast), kde jsou omezené pracovní nabídky a vyšší nezaměstnanost a téměř zanedbatelný ekonomický rozvoj. Ročním obdobím se rovněž projevuje vliv na nezaměstnanosti. V letních měsících jsou k dispozici sezonní práce ve stavebnictví a v turistickém ruchu, kdežto v zimních, nabídka práce poklesne. Stejně je tomu tak u míry dlouhodobé nezaměstnanosti (KAŠPAROVÁ aj. 2008).

Graf č. 2: Srovnání celkové míry nezaměstnanosti a dlouhodobé nezaměstnanosti

V grafu je patrný snižující se počet dlouhodobě nezaměstnaných, kteří si nemohli najít práci v okrese Jeseník. V okrese Jeseník není mnoho pracovních uplatnění. Větší podniky zkrachovaly, nepřístupnost a neatraktivnost brání novým podnikatelům a zřejmě i investicím ze strany státu. Mezi negativní důsledky patří také krach větších podniků, které se neudržely (Srov. KAŠPAROVÁ aj. 2008).

Graf č. 3: Celkový přehled míry nezaměstnanosti podle mikroregionů

„Zajímavé jsou rozdíly mezi jednotlivými mikroregiony. V mikroregionech Zlatohorsko a Jeseník je například nezaměstnanost nižší a nejsou zde takové rozdíly mezi zimním a letním obdobím ve srovnání s mikroregionem Javornicko a Žulovsko“ (KAŠPAROVÁ aj. 2008, s. 207-208)

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno a příjmení autora/ky: Radomíra Bednářová

Studijní program: Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii

Název práce: Specifika sociální práce v Javorníku a okolí

Počet stran (bez příloh): 80

Celkový počet stran příloh: 9

Počet titulů české literatury a pramenů: 30

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 3

Počet internetových odkazů: 9

Vedoucí práce: Mgr. Radomír Juříčka

Rok dokončení práce: 2012

**Posudek vedoucího/oponenta bakalářské/diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studenta/-tky: Radomíra Bednářová

Obor studia: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii

Název práce: Specifika sociální práce v Javorníku a okolí

Vedoucí práce: Mgr. Radomír Juříčka

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh):

Počet stránek příloh:

Počet titulů v seznamu literatury:

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

1				
---	--	--	--	--

Oborová přiléhavost tématu

1				
---	--	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

1				
---	--	--	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

1				
---	--	--	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

1				
---	--	--	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

1				
---	--	--	--	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

1				
---	--	--	--	--

Využití výzkumných empirických metod

1				
---	--	--	--	--

Využití praktických zkušeností

1				
---	--	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

1				
---	--	--	--	--

Naplnění cílů práce

1				
---	--	--	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

1				
---	--	--	--	--

Návaznost kapitol a subkapitol

1				
---	--	--	--	--

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

	1			
--	---	--	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce (publikace, referáty, apod.)

	1			
--	---	--	--	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

1. Vysvětlíte, v čem je specifická sociální práce v Javorníku a okolí. Proč je region Jesenicka označován jako sociálně ohrožený.
2. Jsou Vaše návrhy a doporučení realizovatelné v praxi?
3. Využila jste při výzkumu své zkušenosti z odborné praxe? Vysvětlíte které a jak.

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Teoretická část je zpracována systematicky, kapitoly jsou řazeny logicky, jejich obsah koresponduje s praktickou částí práce a slouží pro ni jako teoretické východisko. Je zjevné, že autorka se velmi dobře orientuje v odborné literatuře, umí pracovat s citacemi a odkazy. Srovnává názory odborníků. Oceňuji vysokou úroveň teoretické části, zvláště 6. kapitoly o národnostních menšinách.

Praktickou část práce hodnotím jako výbornou. Oceňuji systematickou přípravu výzkumu, sběr dat, rozhovory s odborníky a analýzu získaných dat. Je podrobná, přehledná, zabývá se všemi významnými faktory nepříznivé situace v sociálně ohroženém regionu. Tato část práce, stejně jako shrnutí a interpretace výsledků výzkumu, je zpracována odborně, zřetelný je vhléd autorky do situace v regionu.

Doporučuji praktickou část práce nabídnout orgánům a institucím sociální práce v regionu, ale především státní správě.

Doporučení k obhajobě: doporučuji

Navrhovaná klasifikace: výborně

Datum, podpis:

2012-05-15
Mgr. Radomír Juříčka

**Posudek oponenta bakalářské práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studentky: **Radomíra Bednářová**

Obor studia: **Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii**

Název práce: **Specifika sociální práce v Javorníku a okolí**

Oponent práce: **Mgr. Klecanda Antonín**

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 80

Počet stránek příloh: 9

Počet titulů v seznamu literatury: 33

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

	X			
--	---	--	--	--

Oborová přiléhavost tématu

	X			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

		X		
--	--	---	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

		X		
--	--	---	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

	X			
--	---	--	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

	X			
--	---	--	--	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

	X			
--	---	--	--	--

Využití výzkumných empirických metod

	X			
--	---	--	--	--

Využití praktických zkušeností

	X			
--	---	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

	X			
--	---	--	--	--

Naplnění cílů práce

	X			
--	---	--	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

	X			
--	---	--	--	--

Návaznost kapitol a subkapitol

	X			
--	---	--	--	--

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

		X		
--	--	---	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce (publikace, referáty, apod.)

		X		
--	--	---	--	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

Na str. 37 autorka uvádí: „Romové však často platí jinou částku za nájemné, jelikož je jim vyměřována odlišně než ostatním obyvatelům.“ Setkala se autorka s tímto problémem i při výzkumu, nebo jde pouze o informaci, kterou našla v literatuře?
Jak může změnit situaci na Javornicku vznik nové věznice ve Vidnavě?
Jak se díváte na pozitivní diskriminaci? Myslíte si, že ji uplatňuje ESTER, jak to zmiňujete na stránce 60?

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Z formálního hlediska je práce kvalitní, až na krkolomné vyjadřování studentky. V práci často nadužívá předložky a spojky, např. str. 62: „Od roku 1990 - 2008 se počet snižoval z kvůli odchodu lidí v produktivním věku a zvyšující se počet obyvatel v poproduktivním věku.“ Obdobné větné paskvily se vyskytují i na jiných místech práce.

Celkově však hodnotím práci jako zdařilou. Na začátku práce autorka výborně vymezuje pojmy a předkládá definice z nejrůznějších zdrojů. Následně popisuje východiska, ve kterých dobře skloubila citace z dané oblasti. Kvalitní práce s odbornou literaturou se prolíná celou prací.

V další části práce je znát, že autorka ví, co chce zkoumat a uvědomuje si možné metodologické problémy. Zdařile formuluje cíle práce i hypotézy.

Ve výzkumné části se nedopouští generalizace a velmi dobře reflektuje potřebu nestrannosti výzkumníka.

Co by však mohlo být v praktické části lepší, jsou odpovědi na hypotézy, které autorka formulovala na straně 40. K těmto se již dále přímo nevrací a odpovědi na ně jsou jen nepřímé.

Doporučení k obhajobě: doporučuji

Navrhovaná klasifikace: 1

Datum, podpis: 17.5.2012, Klecanda

